

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ASKERİ STRATEJİK İSTİHBARATIN YENİ VİZYONU

Mesut HAKKI CAŞIN*

This essay explains the parameters in the development of the 'intelligence' concept, aiming to evaluate the scenarios concerning the future within the theories of International Relations.

“Savaş sanatı devlet açısından hayatî önem taşır. Ölüm kalım meselesidir. Güven içerisinde yaşamak ya da yok olmak, devleti yönetenlerin savaş sanatını ne denli bildiğine bağlıdır. İstihbarat, savaşın en önemli unsurudur; çünkü ordunun kazanması, sağlam bilgiler almasına bağlıdır.”

Sun Tzu¹

GİRİŞ

Insanoğlu, evren üzerinde hayat verdiği uygarlıkların ilk kuruluşundan günümüze kadar geçen uzun süreç içerisinde, savaş ve barış ikilemi arasında zorlu bir yolculuğu gerçekleştirmiştir. Uygarlaşan dünyada yer alan modern ulus devlet, “Bilgi Toplumu” olarak tanımlanan ve bilgiye küresel ekseninde daha fazla egemen olan çağdaş uluslar arası sistemde, şiddet ve savaşa karşı mücadelesini, uluslar arası hukuk, demokrasi ve insan hakları ilkelerine uygun parametrelerle yürütmekle karşı karşıyadır. Askerî stratejik istihbarat, tüm uygarlıklar boyunca liderlerin izledikleri politikalarda zaman ve mekâna göre değişen hayatî öncelikte önem ve mevkiye haiz olmuştur. Bir başka ifade ile, bilginin güç olduğu kuramı, savaş sanatının ideolojik boyutunu teşkil etmiştir. Askerî Stratejik İstihbarat kavramı, akılcı ve isabetli tahminler yürütmek sureti ile devletin sürekliliğini tehdit eden devlet ve kurumların faaliyet ve plânlarını önce-

* Yrd. Doç. Dr., Doğu Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi.

¹ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Şule Kılıçarslan, (çev.), (İstanbul: Form Yayınları, 2000), s. 7.
Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel, Yaz 2002, Cilt: 8, Sayı: 2, ss. 254-294.

den öğrenip etkisiz kılabilmek için, ulusal gücün tüm unsurlarına destek verecek tarzda, devamlılığın sağlanmasına yönelik faaliyetler bütününe kapsar.

Ancak, bilginin elde edilmesi kadar yorum ve analizinin her zaman doğru sonuçlar getireceği anlamına gelmemektedir. Zamanın ve mekânın değişen koşulları altında en ileri teknoloji ve sağlam bilgileri ile donatılan karar mercileri, stratejik hatalar yapabilmektedirler. Ancak, bu hatalar, uluslar arası sistemde yer alan devletin ciddi ölçüde prestij ve güç kaybına neden olduğu gibi, kayıpların yeniden onarılması uzun yıllar alabilmektedir. İnsanlık tarihi, askerî stratejik istihbaratta yapılan büyük hatalar ve gafalar ile dolu olup, ast olanın bu olaylardan gerekli dersleri çıkararak, zamanında ve çok geç olmadan aklın sesine kulak verilmesi hususudur.

Nitekim, Kartaca Komutanı Anibal'in fillerinin Roma savunmasının yüksek tepelerde mevzilenmesi karşısında uğradığı ağır yenilgi, Kartaca'nın sonunu hazırlamıştır. Pers Kralı Darius'un donanmasının Korent kanalındaki bozgunu, İran'ın toprakları dışındaki hakimiyetini sona erdirmiştir. Osmanlı donanmasının Navarin, Çeşme ve Sinop baskınlarına maruz kalması, Akdeniz ve Karadeniz'de deniz hâkimiyetinin kaybına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı esnasında Almanya'nın, Rus askerî kuvvetlerinin gerçek potansiyeli ve Normandiya Çıkartması'ndaki stratejik istihbarat eksikliği, Müttefikler karşısında aldığı yenilginin temel nedenleri arasında yerini muhafaza etmiştir. Yine Alman donanmasının göz bebeği Bismarck'ın batırılışı ve Atlantik deniz savaşlarında en kritik silâh olan denizaltılara karşı sonar cihazının kullanımı, savaşın gidişatını, ABD ve İngiltere'nin lehine çevirmiştir. ABD ordusunun Pearl Harbour baskınındaki istihbarat hatası, donanmanın ağır darbe almasına neden olurken, Japon ordusunun ABD nükleer gücü hakkındaki istihbarat eksikliği, Japon ordularının çok acı bir yenilgisi ile sonuçlanmıştır. ABD'nin Küba'da Rus nükleer füzelerini geç tespiti, Domuzlar Körfezi Harekâtındaki başarısızlığı, Kore Savaşlarında ani Çin taarruzunu kestirememesi, Vietnam Savaşlarında SAM teknolojilerini geç tespiti, İran Şahının Humeyni tarafından düşürülmesi ve İran'daki ABD rehinelere kurtarma operasyonunda hataya düşmesi Süper Güçlerin de hata yapabileceğini ortaya koymuştur. Avrupa'nın Miloseviç'in Sırp taarruz planlarını önlemede gecikmesi, etnik milliyetçiliğin yeniden gündeme gelmesi dramını yaşatmıştır. İsrail Hava Kuvvetleri taarruzlarını, Arap ordularının kestirememesi, İsrail'in ise Yom Kippur Harbi esnasında Mısır'ın Kanal Harekâtı sırasındaki düzenli tatbikattan taarruza geçişi Orta Doğu savaşlarının kaderini etkilemiştir. Fransızların Mağino Hattı'ndaki yenilgileri ve Almanların 29 defa Fransa'yı işgal harekâtı uygulamak sureti ile

Fransız Genelkurmayının teyakkuzu seviyesini asgarî seviyeye indirmeleri, Fransa'nın Alman ordularınca işgaline neden olmuştur. Askerî Stratejik İstihbarat konusundaki en dramatik baskın taarruz ise, "Truva Atı"na binmiş terörist kuvvetlerin, sivil uçakları kullanmak sureti ile ABD ana vatanında New York ve Washington'da gerçekleştirdikleri ani ve beklenmedik taarruz sonucu, binlerce masum insanın hayatlarını kaybetmeleridir.

Bu makalede, epistemolojik olarak, askerî stratejik istihbarat kavramının kronolojik gelişim süreci içindeki parametreleri analiz edilerek, geleceğe yönelik senaryoların aydınlatılabilmesi hedeflenmiştir. Ancak, konunun komplike yapısı içerisinde, uluslar arası ilişkiler disiplini ve savaş hukuku ile yakın ilgisi, uluslar arası güvenlik fenomeni içerisinde yer alan askerî strateji ile illiyet bağının da ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim, modern orduların silâhlı kuvvetler akademilerinde öncelikli öğretim konuları arasında yer alan meselenin, gelecekte araştırmacılara ışık tutabilmesi de bu çalışmada hedeflenmiştir. Bu maksatla takip olunan akademik metodoloji kapsamında, askerî stratejik istihbarat ihtiyacının tespitinde devlet tarafından belirlenen arz-talep dengesinde, savaş ve ulusal güvenlik ikileminin sorunsalı ortaya konularak, farklı pencerelerden mesele aydınlatılmaya gayret edilmiştir. Ancak, askerî stratejinin muharebe istihbaratı ve yüksek teknoloji ürünü silâh sistemleri ve savunma doktrinleri üzerindeki kesin sonuç alma karakteri de, örnek muharebe özetleri ile okuyucuya aktarılması plânlanarak, sivil ve asker karar alma mekanizmalarını yakından ilgilendiren askerî stratejik istihbarat paradigmasının neden-sonuç ilişkisi üzerinde durulmaya gayret edilmiştir.

I- ULUSLAR ARASI GÜVENLİK VE SAVUNMA STRATEJİLERİNDE ASKERİ STRATEJİNİN TESPİTİ:

Uluslar arası sistemin ele alınması ve analizinde tartışılması gereken konulardan biri, hiç şüphesiz, dış politika kararlarının saptanmasında, yürütülmesinde ve denetlenmesinde rol oynayan kurumlardır. Bu anlamda, toplumları idare eden yöneticilerin ülkelerinin güvenliklerini ve bekalarını sağlayabilmeleri, geleceği öngörebilmeleri, muhtemel kriz ve çatışmalar hakkında önceden bilgi sahibi olabilmeleri, devletlerin dış politika çıktılarını da olumlu yönde etkisi altına alacaktır. Günümüzde dış politika ve güvenlik sorunları her zamankinden daha kompleks bir yapısal bütünleşme içerisine girmiştir. Dış politikanın hedeflerine ve izlediği yola bağımlı olmayan bir askerî seçenek düşünülemez. Bu anlamda Marcel Prelot, devletler arası ilişkilerin, devletlerin varoluşu olayına bağlı bulunduğundan nitelikleri gereği

.....
: **Askerî stratejik istihbaratın**
: **anlaşılabilmesi için,**
: **devletin ulusal güvenlik**
: **ve savunma stratejilerinin**
: **taininine yön veren aslî**
: **koordinatların tespiti**
: **önem arz etmektedir.**
:

siyasal olduğunu ileri sürmüştür. Realist yaklaşım içerisinde Hans Morgenthau'ya göre ise, devletin silâhlı kuvvetlere sahip olması nedeni ile kuvvete başvurusu her zaman imkân dâhilindedir ve daha genel olarak; devlet, sahip bulunduğu kudreti uluslar arası

ilişkilerde suiistimal etmeye girişebilir.

Askerî stratejik istihbaratın anlaşılabilmesi için, devletin ulusal güvenlik ve savunma stratejilerinin taininine yön veren aslî koordinatlarının tespiti önem arz etmektedir. Bu itibarla, stratejik istihbarat kavramı ve askerî stratejinin tainininde devletin takip ettiği ana temaların analizinde fayda görülmektedir. Strateji tayini, elde mevcut veya tasavvur edilen kaynaklar ve dünya siyasi ortamının ışığı altında çeşitli politik çözümler bulmak maksadıyla; en üst seviyede yapılan bir durum muhakemesidir. Strateji tayini, ulusal unsurlarının değerlendirilmesini müteakip icra edilen bir analiz metodudur. Bu bağlamda, uygun bir analiz sistemi içinde ulusal stratejiyi, en iyi şekilde destekleyecek ulusal hedefler tayin etmek, aynı zamanda bir ulusun, mevcut uluslar arası siyasal konjonktür içerisinde beka ve güvenliğini temin edebilecek uygulanabilir ve rasyonel bir stratejiyi tespit ve uygulamaya geçirmektir.

Ulusal strateji tayini misyonu, kullanılacak kaynaklara nazaran bir ulusa, azamî refah sağlayıcı hususlar temin edecek alternatif hedefler ve hareket tarzları arasında en uygununu seçmek için bir esas sağlar. Bu seçim ulusal gaye ve hedeflerin elde edilmesinde bize sağlanacak avantajlara nispetle karşılanacak risklerin bir değerlendirilmesini de ihtiva eder. Ana stratejik tutumlar, çeşitli temel dış politika yönelişlerinden birini seçmiş olan devletlerin belli durumlarda (içsel ve dışsal politik koşullar altında) başvuracağı somut stratejik yönelişlerdir. Dış tehlikelere karşı güvenlik içinde olma arzusu, ulusal çıkarların muhafazasına yön veren en önemli etkenler arasındadır. Bu nedenle ulusal strateji, devletin önceden tespit ettiği amaçlara ulaşabilmek için barış ve savaş zamanında silâhlı kuvvetleri ve onunla birlikte bir ulusun, politik, ekonomik ve psikolojik güçlerini geliştirme ve kullanma sanatı ve bilimidir.

Zira, ulusal strateji, geçmişin tecrübelerine dayanarak, günümüz ve gelecekteki uyumsuzlukların yol açabileceği tehlikelere karşı metodolojik perspektifler üretebilmeyi üstlenmiştir. Bu itibarla, kabul etmek

gerekir ki “Savunma ve Güvenlik” ikilemi arasındaki siyasal tercihe bağlı olarak ortaya çıkan uluslar arası ilişkilerin makro boyutlu gerilimi, esasen modern siyaset bilimindeki politikayı oluşturan momentuma yön verir. Zira, egemen olabilmenin esasında, ulusal hayatı çıkarların, alınacak tedbirlerin destekleyici mahiyette, askerî ve siyasal caydırıcılığın ortaya koyduğu kararlılıktaki varlık bütünlüğünün sürekli olarak muhafazası temel kuraldır. Ulusal güvenlik politikası önceden saptanmış bir dizi temel kuraldan başka bir şey değildir ve bir ölçüde, politik ilkeler, öteki ilkelere egemendir. Uluslar arası sistem, statükonun korunmasında yeterli teminat sayılmadığından, devlet kendi savunma önceliklerini tespit eden stratejileri, değişen konjonktüre göre sağlamak zorundadır.

Bir devlet için güvenlik, ulusal hedeflerin herhangi bir olumsuz müdahaleye maruz kalmadan takip edilmesi anlamına gelir. Güvenlik, devletlerin iç ve dış politikalarında anahtar durumunda bir olgudur. Güvenlik bir açıdan, ulusun yaşam tarzının herhangi bir rakip devletin bağdaşmaz ve uzlaşılması mümkün olmayan hasmane tavrına karşı korunması anlamına da gelir. Günümüz modern devletine karşı askerî, ekonomik, teknolojik gücünü yıkmayı hedefleyen ve uluslar arası hukuka aykırı olarak bağımsızlık ve hükümranlığını iç ve dış güvenlik boyutlarında tehlikeye düşürebilecek her türlü istihbarat ve yıkıcı eylemlere karşı koyabilmesi ihtiyacı, güvenlik sorununun çok boyutlu ve kompleks bir bakış açısı altında analizini gerekli kılmaktadır. Bu itibarla, askerî strateji, barış ve savaş zamanında ulusal hedefleri güvence altına almak için, ulusun silâhlı kuvvetleri ile birlikte, politik, ekonomik ve psikolojik güçlerini geliştirme ve kullanma bilim ve sanatıdır.

Bilindiği üzere, stratejik istihbarat, uluslar arası sistem içerisinde yer alan aktörlerin, ekonomik, sosyal, kültürel ve askerî güç unsurunu karar mekanizmalarının kullanım kavramları ile sahip buldukları imkân ve yetenekleri, zaafiyet ve hassas noktaları ile takip ettikleri politika ve hal tarzları ile oluşturdukları potansiyel tehdit analizi ile ilgilenir. Esas olarak barış zamanında güvenlik tedbirlerinin plânlanması, icrası ve harp zamanında askerî harekâtın sevk ve idaresinde görevli yüksek kademedeki sivil ve askerî karar alma mercilerinin tespit ettikleri ulusal güvenlik stratejisinin teşkilinde kullanım maksadını taşır. Bu itibarla, stratejik istihbarat, esas olarak stratejik kademeler tarafından kullanılmakla beraber tesiri, silâhlı kuvvetlerin bütün mensupları tarafından değişik kademelerde takip edilir.

Devletin sahip olduğu imkân ve yeteneklerin, geleceğe yönelik ana trendlerinin tespiti, uluslar arası ortamın sahip olduğu değişim ve yarattığı sonuçların olası sonuçlarına ait bilgi ve detayların tayin ve

mukavemet derecesini zayıflatmak, dost tarafın azim ve kazanma kapasitesini kuvvetlendirmek.²

Buna mukabil, ulusal strateji, devletin tespit ettiği orta ve uzun vadeli ulusal hedeflerinin icrası maksadı ile sahip olduğu bütün ulusal güç unsurlarını en mükemmel ve verimli bir tarzda kullanmak üzere ulusal ölçekte bir plân olmasının yanı sıra, ulusal hedefleri tüm yönleri ile desteklemesi gereken askerî strateji ise; askerî ve ekonomik hedefleri ele geçirmek üzere mevcut kaynakların en etkin tarzda kullanılması sureti ile barışta caydırıcılığı, savaşta ise zafere götüren büyük çaplı askerî bir plân ve uygulamalar bütünüdür. Ulusal stratejiyi veya onunla eş anlamda olan ulusal politikayı tayin edenlerin bir stratejiyi tayininden önce hayati öneme haiz olan, geniş, güncel, doğru ve güvenilir bilgilere ihtiyaçları vardır. Bu bilgilerin içerik ve kapsam itibarı ile sorumluluk alanı, aynı zamanda stratejik istihbaratın konularını tayin eder. Bu istihbarat bir stratejistin plânlarını hazırlamak ve bunları tatbik etmek için kullanacağı neviden bir istihbarattır.

İstihbarat, yüksek kademedeki sivil ve askerî şahısların ulusal refahı korumak için sahip olmaları lâzım gelen bilgidir. Strateji tayin etme "bir değerlendirme" işidir. Stratejist veya politikacı tarafından değişmez nitelikli ulusal hayati çıkarları destekleyecek olan değişebilir ulusal çıkarlar kadar, uluslar arası sistem içerisinde yer alan ilgili diğer aktörlerin de ulusal çıkarları arasında bir denge gözetilerek, çatışmaya meydan vermemek, meselenin dinamik unsurlarındandır. Takip olunan ulusal stratejinin, kurumsal anlamının yanı sıra uygulamalı olarak da gerekli ve uygun vasıtalarının da tahsisini gerekli kılar. Uluslar arası sistemin anarşik ve dinamik yapısı dikkate alındığında, ulusların ebedî dostlukları ve düşmanlıkları olmadığı buna mukabil değişmez hayati çıkarları olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Bir başka ifade ile, zaman ve uluslar arası konjoktürel dengelerin değişimine paralel olarak, ulusal çıkarlar, hedefler, politikalar ve programların da değişebileceği unutulmamalıdır.³

İstihbarat, çok çeşitli kumanda kademelerinde toplanan ve analiz edilen, karmaşık bir faaliyetler bütünüdür. Günümüzde ülkelerin ulusal güvenlik politikası gereği önemli miktarda bilgi gerektiren, çıkarlarını korumak zorunluluk arz etmektedir. Devletin münhasır bir istihbarat birikimi oluşturma için kapsamlı bir atılım olmadıkça, yeni politik,

² Mesut Hakkı Caşın, *Çağdaş Dünyada Uluslar Arası Güvenlik Stratejileri ve Silâhsızlanma*, (Ankara, 1995), ss. 3-24.

³ Lt.Col. Norman B. Hutcherson, *Command & Control Warfare* (Alabama: Air University Press, Maxwell AFB, 1994), ss. 14-15.

askerî, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin değerlendirilebileceğine ilişkin bir güven oluşması mümkün değildir. Stratejik istihbarat bir ülkenin milli güç unsurlarının en iyi şekilde kullanılması ve ulusal hedeflerin en yüksek seviyede elde edilmesi için gerekli bilgilerin toplanması, istihbaratın üretimi ve analiz edilmesidir. Ulusal stratejinin istihbarat faaliyetleri uzun dönemli, ısrarlı ve süreklilik arz eden çalışmalar bütünü olup, periyodlarını barış zamanı veya savaş zamanı diye ayıranlar varsa da bu ayırım bir tasnif olmanın ötesinde pek fazla bir anlam ifade etmemektedir.⁴

II- ÇAĞDAŞ ULUS DEVLETİN SAVAŞ-DİPLOMASİ-GÜVENLİK POLİTİKALARINDA STRATEJİK ASKERİ İSTİHBARATIN ROLÜ:

İnsanın insanla ilişkisi, gruplar arasındaki etkileşim, toplumsal davranışları oluşturan temel ilişkilere dir.⁵ Dış politikanın devlet organları açısından incelenmesinde hem biçim, hem de içerik ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır. Uluslar arası durumların günden güne değişme gösterdiği güç çatışması içindeki dünyamızda, çıkarlarını savunabilmek ve etkili olabilmek için, devletlerin dış politika ihtiyaçlarını süratle saptamaları ve zaman kaybetmeden eylemlere girişmeleri gerekmektedir.⁶ Değişen durumlara en kısa zamanda cevap veremeyen ülkelerin ulusal güvenlikleri tehlikeye girebileceği gibi, diğer ulusal stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesinde de başarısızlığa uğrayabilmek kuvvetle muhtemel bir olasılıktır.

Savaş, en eski dönemlerden beri uluslar arası anlaşmazlıklarda nihâi ve amansız hakem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kudret, güç ve dayanıklılıktan farklı olarak şiddet, Engels'in çok önceleri belirttiği gibi, daima araçlara muhtaçtır. Dolayısı ile, teknolojiye, alet yapımında yaşanan devrim, savaş alanında özellikle dikkat çekici boyutlardadır. Uluslar arası ilişkilerde, şiddet müphem ve kesinlikten uzaktır. Clausewitz'in, savaşı diplomasinin bir uzantısı olarak tanımlaması, "ultima ratio" anlamda devletlerin saldırganlık dürtüsünü ortaya koymaktadır. Hobbes'un, bu çelişkiyi kılıç olmaksızın, anlaşmalar sözcükten başka bir anlam taşımaz tezine karşılık, Mad Zedung, iktidarın, namlunun ucunda büyüdüğünü ileri sürmüştür. Tarihe, sürekli bir ilerleme terimiyle yaklaştığımız sürece, şiddet, savaş ve devrim olarak görünebilir.⁷ Bu bağlamda, zaman ve mekâna göre farklılık arz eden

⁴ Mehmet Atay, "Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı", *Strateji*, Cilt 96/1, (Ankara, 1997), ss. 79-85.

⁵ Önder Arı, *Uluslar Arası İlişkiler*, (İstanbul: DER Yayınları, 1987), s. 7.

⁶ Mehmet Gönülöbol, *Dış Politika*, (Ankara, 1969), s. 9.

⁷ Hannah Arendt, *Şiddet Üzerine*, Bülent Peker, (Çev.), (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996), ss. 7-21.

şiddet, devletin ulusal güvenliğini tehdit eden en önemli paradoksların başında yer almaktadır.

Uluslar arası alanda ise, şiddet en klasik biçimiyle devletler arasında ortaya çıkar. Devletler arasında gerçekleşen tüm çatışma biçimleri içinde en ileriye giden, en uçtaki çatışma biçimi ise savaştır. Uluslar arası düzeyde şiddet, siyasî birimlerce yürütülen ve siyasî düzene yeni bir denge getirmek amacıyla olan silâhli çatışmalar olarak karşımıza çıkar. Çatışmaların böylece uluslar arası düzeyde düzenlemeye tâbi tutulmasına "savaşın kurumsallaşması" adı verilmektedir. Ancak, sorun devletin kuvvete başvurma nedenlerinin çok çevrili olmasıdır. Hakların çiğnendiğine ya da tehdit edildiğine inanan bir devlet, bunu önlemek için ya da tazmin ettirmek için de kuvvete başvurabilir. II. Dünya Savaşı esnasında, ABD Almanya'ya karşı savaş ilânında bulunmadan önce, Amerika'nın savunması için hayati sulara görülen Alman denizaltı ve su üstü gemilerini "görüldüğü anda vurulması" emrini vermiştir. 1900-1901 yıllarında Çin'de ABD, Avusturya, İngiliz, Fransız, Alman, Japon, İtalyan ve Rus askerleri; yerli Hıristiyan ve yabancıların öldürüldüğü Boxer ayaklanmasını bastırmak için Çin'e müdahalede bulunmuşlardır. 1827 yılında ise, İngiltere, Rusya ve Fransa, Yunanistan'daki ayaklanmayı bastırmaya çalışan Osmanlı devletinin donanmasını Navarin'de yakmışlardır.

Devletler amaçlarına ulaşmak veya sorunlarını çözmek için diplomasiyi ya da askerî gücünü kullanabilir. Diplomasi ve askerî güç birbiriyle çok yakın ilişkide olan iki tekniktir. Askerî gücün başarısızlığı ya da yetersizliği diplomasiyi yükseltir, diplomasiyin başarısızlığı da askerî önlemlerin kullanımını artırır. Bu bağlamda, çağdaş tarih, askerî tekniklerin öneminin giderek arttığına şahit olmuştur.⁹⁸ Bu mücadeleyi, askerî kuvvetler hariç elimizdeki her türlü vasıta ile bu iki neticenin elde edilmesi için yapılan teşebbüsler olarak tarif edebiliriz. Her ikisi de, harpte ve sulhde kendi istihbarat istek ve ihtiyaçlarına sahiptir. Misal olarak uluslar arası ortamda güçlendirilecek dostlukları veya tahrik edilecek düşmanlıkları ele alalım. Savaş, tıpkı geçmişte olduğu gibi bugün de varlığını muhafaza etmektedir. Esasen savaşın pek çok yönleri ile bulmaca arz eden problemleri yapısındaki değişiklik, silâhli çatışmaların eskisinden daha ölümcül, yıkım katsayısı daha yüksek ve daha merhametsiz kimlik arz etmesidir.⁹ Nitekim, bilindiği üzere Ortaçağ'da yerleşik diplomasiye geçiş XV. yüzyılda, Avrupa'da Venedik,

⁸ Funda Keskin, *Savaş, Karşıma ve Birleşmiş Milletler*, (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi 4, 1998), ss. 13-15.

⁹ Geoffret Best, *War & Law*, (Oxford: Oxford University Press, 1997), s. 3.

İngiltere’de başlamıştır. Böylece büyükelçilikler vasıtası ile, ilk stratejik askerî istihbarat girişimlerinin, ikili müzakereler yolu ile başlatıldığı müşahade edilmiştir. Doktrinde “Fransız Sistemi” olarak tanımlanan “Gizli Diploması” müzakerelerinde, taraf devletler, hayati ulusal güvenlikli çıkarlarını ihtiva eden konuları “gizlilik” esasları içerisinde gerçekleştirmişlerdir.¹⁰

O halde, devletin uluslar arası sistemdeki yeni gelişmeleri doğru teşhis ve tespitinde, uluslar arası rekabete yön veren siyasal, askerî, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişim çarkının tasviri, bir başka ifade ile dünyayı düşünebilmek ve krizlerin çatışmaya dönüşmeden barışçı yollardan çözümünde, askerî stratejik istihbarat; mevcut silâh sistemlerinden daha kritik bir öncelikle, caydırıcılık katsayısını artırmaya devam etmektedir. Endüstriyel devrimin modernize kavramında getirdiği değişim süreci, XIX. yüzyılda “Kültürel Diploması” hareketlerini hızlandırmıştır. Napolyon Savaşlarının askerî taktik ve stratejide getirdiği sürat ve ateş gücü etkinliği kavramları, devletlerin teknik askerî bilgi ihtiyaçlarında artışa neden olmuştur. Meseleye konumuz açısından yaklaşıldığında, askerî stratejik istihbarat edinmenin diploması boyutu, ilk defa 1805 yılında Fransa Dışişleri Bakanlığı tarafından, I. Napolyon’un direktifleri doğrultusunda harekete geçirilmiştir. Gerçekten, Fransa 1806 yılında, ilk askerî ataşesini, Avusturya’nın Viyana Büyükelçiliğinde görevlendirmiştir. Bu görev, Fransa tarafından 1830’da Prusya ve 1841’de İspanya Askerî Ataşeliklerinin açılması sureti ile genişletilmiştir.¹¹ Diplomatik kanalda askerî ataşelerin yer alması, çok geçmeden Avrupa devletleri tarafından genel bir kabul görmüştür. Nitekim, İngiltere 1851’de ilk askerî ataşeliklerini Paris ve İstanbul’da açmıştır.¹² İsveç, 1858’de Paris ve St. Petersburg’da, İtalya, Paris, St. Petersburg, Berlin’de kara, Paris ve Londra’da Deniz Ataşeliklerini 1880’de faaliyete sokmuştur.

İlk İngiliz deniz ataşeleri ise, 1860’da Paris ve Washington’da göreve atanmışlardır. Rusya ise, Sofya ve Belgrad askerî ataşeliklerini 1912’de faaliyete geçirerek, kurulacak bir Balkan İttifakı içerisinde, bu devletlerin Rusya’nın yanında Osmanlı devletine karşı cephe oluşturması maksadı ile Albay Romanovski ve Albay Artamonov’u görevlendirmiştir. Bununla birlikte, 1904-1905 Rus-Japon savaşları esnasında, 27 askerî ataşesini Mançurya’daki savaşın safahatını takip amacı ile gözlemci sıfatı ile vazifelendirmişlerdir. 1914 yılına gelindiğinde, dünyadaki askerî ataşe sayısı toplam 300’e çıkmıştır. Asli görevleri diplomatik

¹⁰ G.R. Berridge, *Diplomacy-Theory And Practice*, (London: Prentice Hall, University of Leicester, 1995), ss. 3-5.

¹¹ E.A. Whitcom, *Napoleon’s Diplomatic Service*, (Durham: N.C., 1979), s. 24.

¹² A. Vagts, *The Military Attaché*, (Princeton, 1967), ss. 18-19

olmamakla birlikte, askerî ataşeler, pek fazla sempati ile karşılanmasalar dahi, devletlerin askerî hazırlıkları ve muharebe yetenekleri konusunda, en az diplomatlar kadar kendi profesyonel alanlarında güvenlik stratejilerinin tespitinde gözlemci rolünü yürütmüşlerdir. Devletlerin, en üst rütbede ve seçkin askerlerini görevlendirdikleri askerî ataşelik kurumu, müteakiben modern diplomasi de teamüsel olarak ortak kabul görmüştür.¹³

Ancak, savaşlar hiçbir zaman nedensiz olmazlar. Hatta askerî açıdan bakıldığında, savaşların ansızın ortaya çıkmaları nadirdir. Ulusal güvenliği tehlikeye sokabilecek gelişmeleri önceden keşfetmek ve sonra izlemek, hatta aşırı durumlarda yakın bir saldırı hakkında ipuçları toplamak, tam olarak stratejik istihbarat servislerinin görevidir; fakat, stratejik istihbarat, sadece askerî alanda sınırlandırılmaz. Muhtemel bir tehlikenin öğelerini ortaya koymak için, uzun vadeli teknolojik, ekonomik, politik gelişmelere karşı tedbirli olmak gerekir.

Realist doktrine göre, ulus devletler ve onların karar vericileri oldukça önemli aktörlerdir. Her ulus devlet, uluslar arası politikada egemendir ve ayrı bir varlıktır. uluslar arası politika güç mücadelesi için yapılmaktadır. Bu bağlamda uluslar arası politikanın temel konusu veya gündemini egemen devletlerin askerî güvenlik konuları oluşturur. Bu varsayımına göre savaş, devletlerin egemenliklerini korumak için başvuracakları nihâi araçtır. Realist yaklaşıma göre asıl önemli olan "yüksek politika" olarak nitelenen askerî ve politik konulardır ve ekonomik politikalar "alçak politika" olarak, ikincil derecede öneme sahiptir. Bu anlamda realizm, devletlerin tek tek güvenliğini sağlayacak bir merkezî otoritenin kullanmadığı uluslar arası sistemi anarşik bir yapı olarak tanımlar. Buna mukabil neo-realistlere göre, ortak çıkarlar söz konusu olsa dahi, net bir kazanç olmaması hâlinde, anarşik ortam devletlerin iş birliğini engellemektedir. Morgenthau geleneğinde realistler, dünyayı devletlerin kendi çıkarları adına ve güç elde etmek için mücadele ettikleri bir ortam, güvenlik konularını ise temel sorun olarak görmektedirler. Morgenthau, politikayı güç mücadelesi olarak tanımlar. Buna göre: Güç, politikanın temel amacını ve siyasal davranışın temel güdüsünü oluştururken, bu amacın gerçekleşmesinde gereğinde araç olarak da kullanılabilir.

Kenneth Waltz ise, gücü bir amaç olmaktan ziyade, bir araç olarak, devletin varlığını sürdürmesinin ve güvenliğinin sağlanmasının aracı olarak nitelendirir. Waltz'a göre, devletin nihâi amacı güç değil, güvenlidir ve bu noktada Morgenthau'dan farklı düşünmektedir. Waltz'a göre

¹³ M. Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy, 1450-1919*, (London, 1993), ss. 130-133.

güç, devletin daha fazla güvenliğe sahip olmasının bir aracıdır. Morgenthau'nun ulusal güç kapsamında: Coğrafya, doğal kaynaklar, askeri hazırlık derecesi, nüfus, nicel unsurları; ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin ve hükümetin niteliği ise niteliksel unsurları oluşturmaktadır. Morton Kaplan ise, uluslar arası sistem modeli görüşünde ele aldığı aktörlerin hiyerarşik yapısını tanımlarken: 'Sistemde dengenin korunması, değişim kuralları, aktörlerin sınıflandırılması, aktörler arasında iletişim ve enformasyon değişimi ile güç dengesi sisteminde yer alan devletin silâhlanma düzeyi, teknolojik gelişme, ekonomik güç kapasiteleri üzerinde önemle durmuştur.'

Devlet merkezli paradigmanın aksine, transnasyonal ilişkiler paradigması, devletleri önemli aktörler olarak dikkate almakla beraber, devletlerin tek aktör olmadıkları gerçeğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, uluslar arası ilişkilerin gündemini askeri ve güvenlik konuları ile sınırlı görmeyen transnasyonal görüşe göre, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin önem kazandığı aktörler arasındaki ilişkilerde, gizli ve açık olarak çok sayıda pazarlık söz konusu olmaktadır. Dolayısı ile Nye ve Keohane, global etkileşimleri, iletişim, ulaşım, seyahat eksenine dayandırmaktadırlar. Buna göre, savaşların bir çoğu veya bazı ticarî ve malî ilişkiler gibi, egemen ulus devletlerin hükümetleri tarafından başlatılan, onların denetiminde gelişen ve klâsik diplomatik faaliyetler aracılığıyla gerçekleştirilen global etkileşimlere, devletler arası etkileşimler; sadece bunlarla sınırlı kalmayan, bunların dışındaki hükümetsel olmayan bireyler ve örgütlenmelerin de yer aldığı etkileşimlere ise, transnasyonal etkileşimler denmektedir.

Liberal teori ise, özellikle liberal devletler arasındaki savaş olasılığını düşük olmakla beraber, liberal olmayan devletlerin daha sık savaştığı hipotezine dayanır. Schumpeter'e göre, modern emperyalizmin savaş makinası, saldırganlık iç güdüsü ve tekelliliğin ihracıdır. Schumpeter, savaş makinasının bir kere geliştikten sonra devletlerin dış politikalarını denetim altına aldığını iddia etmektedir. Savaşların ortaya çıkardığı silâhların varlığını sürdürebilmek için, yine savaşları gerektirdiğini, bu kısır döngü içinde silâhların bir anlamda kendi yaşamlarını sürdürmek için devletlerin dış politikalarını denetim altına aldığını ifade etmektedir. Schumpeter, kapitalizm ve demokrasiyi teşvik eden unsurlar olarak görmekte; hatta daha da ileriye giderek, bunları emperyalizmin panzehiri gibi sunmaktadır. Kant'a dayandırılan liberal uluslar arası ilişkiler anlayışına göre ise, liberal devletler genelde barış ve iş birliğine daha yatkındırlar. Kant'ın anlayışına göre, demokrasinin gelişmesinin devletlerin saldırganlıklarını azalttığı liberalizmin kalkış noktasıdır. Dünya barışı ve savaş ikilemi arasındaki paradoksun, ekonomik boyutunun da dikkate alınmasını öne süren Adam Smith ve

John Stuart Mill, serbest ticareti, barışın garantisi olarak yorumlamışlardır. Buna göre uluslar arası serbest ticaret ile uzmanlaşmaya dayanan iş bölümünün neden olduğu karşılıklı bağımsızlık, devletler arasında savaşı olanaksız hâle getirmektedir.

Buna mukabil Marksist öğretisi, savaş ve çatışmanın esasını, kapitalist sistemin çelişmesine dayandırmaktadır. Bu görüşe göre, emperyalist güçler, dünyayı kendi aralarında paylaşmak istemekte ve çatışma da bu sömürge mücadelesinden doğmaktadır. Lenin'e göre, emperyalizm teorisi çerçevesinde gelişmiş kapitalist ülkelerde iç piyasanın doyması üzerine, kapitalistler arasındaki ham madde kaynaklarının bol ve emeğin ucuz olduğu yeni pazarlar elde edebilmek için başlatılan ölüm-kalım mücadelesi, denizasını sömürgeler aramaya yönelmektedir. Marx ve Engels'in, ezilen sınıflar ile egemen güçler arasındaki mücadelenin, burjuvazi ve proletarya savaşındaki sınıf çatışmasının yol açtığı yeni siyasal ve toplumsal devrimin, işçi sınıfının galibiyeti ile sona ereceği tezinde: Her ülkenin işçi sınıfının, egemenliğin baş düşmanı olan burjuvaziyi yıkacak sosyalist devrimi, öncelikle, ulusal düzeyde gerçekleştireceği hipotezi öne sürülmüştür. Leninist-Stalinist görüşe göre ise, modern dünyadaki çatışmaları, emperyalist kapitalizmin bir fonksiyonu olarak kabul etmekte olup, sonuçta finans-kapital, emperyalizmin kaynağını ve uluslar arası çatışmaların temel nedenini oluşturduğunu ve kapitalist devletlerin var olduğu bir dünyada da çatışmalar eksik olmayacaktır. Sonuç olarak, Lenin'e göre, uluslar arası çatışmaları ortadan kaldırmanın ön koşulu, kapitalizmi, ortadan kaldırmaktır. Zira, bir kapitalist ülkenin genişlemesi, mutlaka diğer bir ülkenin zararına olacağından, bu anlamdaki kapitalist emperyalizm uluslar arası savaşları da kaçınılmaz hâle getirmektedir.¹⁴

Modern devletin, uluslar arası sistem içerisinde takip ettiği ulusal stratejisi ve dış politika hedeflerinin yürütülmesi için, diğer ülkelerin takip ettikleri politikaların tespit ve teşhisine ihtiyaç vardır. İşte, esasen "haber alma" anlamına gelen istihbaratın, değişik kaynaklardan gelen bilgi ve haberlerin toplanarak tasnifi, kaydı, analiz ve yorumları yapılarak, ülkenin ihtiyaç duyduğu sektörlerde kullanılır. Günümüz uluslar arası sistemindeki kompleks yapı, stratejik düzeyde elde edilecek istihbarat, ulusal güç unsurlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak, yüksek teknoloji ve enformasyon devriminin mevcut ve gelecekteki yapısı dikkate alındığında, uluslar arası siyasal ortam, stratejik istihbaratın yer aldığı "macro cosmos" olarak tanımlanabilir. Bu anlamda, dış çevrede yer alan aktörlere ait, ekonomik, siyasal, teknolojik,

¹⁴ Tayyar Arı, *Uluslar Arası İlişkiler Teorileri*, (İstanbul, 2002), ss. 127, 247.

kültürel, psiko-moral, diplomatik, ekolojik gücünün gözlemlenmesi ve fonksiyonel olarak aktörlerin eğilimlerinin geleceğe yönelik plân ve aksiyonlarının tespit ve teşhisi, stratejik istihbaratın ilgi alanı içerisinde. Bu bağlamda askerî stratejik istihbarat, ulusal güvenlik ve savunma stratejisine hizmet eden ve genel stratejik istihbaratın içerisinde yer alan bir olgudur.

Askerî stratejik istihbarat, ilgi alanı olarak, hasmın imkân ve yeteneklerine ait bilgi ve gözlemlerin analiz edilerek, orta ve uzun vadeli gelişmelere karşı alınacak tedbirlere ait bir bakıma "modern devletin yol haritası"dır. O halde, askerî stratejik istihbarat, bilgi çağı içerisinde, sulh zamanından çatışma sonrasına kadar geniş zaman spektrumu içerisinde, sürekli ilgi alanı komplike ve seviyesi yüksek bir haber alma faaliyeti olup; temel kalkış noktası yüksek eğitilmiş "İNSAN" unsuruna dayalı bilginin yönlendirilmesi, ekonomik ve etkin olarak kullanılması sanatı tarzında özetlenebilir. Askerî Stratejik İstihbarat, modern demokratik devletin

.....
 : **Askerî Stratejik İstihbarat**
 : **kavramının en önemli**
 : **özellığı, devletin ulusal**
 : **stratejik hedefleri ile**
 : **aynı çizgide olmak**
 : **zorunluluğudur.**
 :

modern demokratik devletin anayasal hukuk düzenine uygun olmalıdır. Bu anlamda, anti-demokratik ülkelerdeki şiddet ve baskı yöntemlerinin halka uygulanması, devlete olan güveni ve itimadı olumsuz etkilediği, siyasal bir gerçektir. Alman faşizminin ırkçı ve kültürel emperyalizme

dayalı nasyonal sosyalist uluslar arası güvenlik politikası, sonuçta Almanya'nın savaş riskine sürüklenmesi ve uluslar arası hukuka aykırı suç işlemesine neden olmuştur.¹⁵

Askerî Stratejik İstihbarat kavramının en önemli özelliğı, devletin ulusal stratejik hedefleri ile aynı çizgide olma zorunluluğudur. Bu bağlamda, hata payının asgarî seviyede tutulabilmesi, veri toplama ve enformasyon döngüsü içerisinde analiz düzeyinin her aşamasında değerlendirmenin sürekliliğini ön plâna çıkar. Kısacası, Askerî Stratejik İstihbarat hata yapmak lüksüne sahip değildir ve kilit noktada, her aşamada başarılı sonuç almak plânlamacıların karar vericiye verebilecekleri güven ve itimatla doğru orantılıdır. Aynı çerçevede, askerî istihbarat ihtiyaçlarına ayrılacak bütçe, modern devletin en önemli paradoksudur. Sun Tzu, savaşın yeri ve zamanını bilmenin, bir fırsatı uzaktan katılma şansını vereceğini, zaferin tayininde hasmın gücünü ve

¹⁵ Stephen Van Evera, *Hypotheses On Nationalism and War, Global Dangers*, (London: The MIT Press, 1995), ss. 251-273.

tehlikeleri kestirmenin askerî liderler için gereklilik arz ettiğini vurgulamıştır.¹⁶

Nitekim, istihbarat bütçesinin bir diğer niteliği, her bağımsız devletin egemenlik hakkının devamı olan güvenlik ve savunmanın, muhtemel saldırıyı caydırmanın ve savaşın önlenmesindeki en önemli faktör olduğu gerçeğidir. Yeterli caydırıcılığın üretilmemesi, devleti ve karar vericileri kriz ve çatışmaya sürüklemesi, anavatan topraklarının ve endüstriyel kalkınmanın modern savaşın yıkıcı karanlığa iteceği gibi, ölçsüz kararlarla seferberlik ve olağanüstü hâl durumuna geçişin yanlış ihbarları, gereksiz ekonomik yıkıma neden olabilecektir. Bu açıdan yaklaşıldığında, rasyonel, çağdaş ve yaratıcı askerî istihbarat, ulus devletin politik ve askerî stratejilerini eş zamanda kapsayan bir tür erken ihbar ve ileriden savunma hattıdır. İşte bu hattın delinememesi ve Askerî Stratejik İstihbarat döngüsünde yeterli dinamizmin tesis edilememesi, devletin zafiyete ve kaosa düşmesine neden olma tehlikesini, bünyesinde barındırır.

Meseleye yine bir örnek vermek gerekirse, Sun Tzu savaşın en önemli denge faktörünün maliyet unsuru olduğunu ileri sürmüştür. Hasmin durumu hakkında sürekli bilgi alınmaması ve doğru zamanda darbeye hazır olunmaması hâlinde, silâhlı kuvvetlerin seferber edilmesi yüz binlerce insanın iş kaybına ve ailelerinin geçim derdine düşmelerine sebep olabilecektir. Bir başka ifade ile, zamanında istihbarata ayrılmayan bütçedeki günlük masraf, tonlarca gümüşün elden çıkmasına neden olacaktır. O halde, istihbarat için ayrılacak bir kaç gram gümüş, maliyet açısından daha ufak bir ekonomik fedakarlıkla savaşın önlenmesi, komutanların ileriye görerek, önceden sağlıklı tahminlerde bulunmalarını sağlayacaktır.¹⁷

Askerî Stratejik İstihbaratın en önemli rakibi, yüksek teknoloji ve değişim süratidir. Askerî kurumların doktriner ve pratik anlamda değişime ayak uyduramaması, silâhlı gücün yeterli savunma ve güvenlik paydasını sağlayamamasına neden olabilecektir. Bu nedenle, Askerî Stratejik İstihbarat, devletin amiral gemisi olarak, değişimi takip etmek ve rotasını bu doğrultuda özenle ve hassasiyetle ulusal güvenliğin gereklerine en uygun şekilde tespite yarayan dinamik bir olgudur. Askerî stratejik istihbarat, yapısı gereği ulusal olmak zorundadır. Ancak, uğraşı alanı olarak uluslar arası sistemle yakın ilişkisi, askerî istihbaratın uluslar arası kimliğini de ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda,

¹⁶ Zhuge Liang-Liu Ji, *Savaş Sanatında Ustalaşmak*, Sibel Özbudun (çev.), (İstanbul, 1989), ss. 90-113.

¹⁷ Tzu, *Savaş Sanatı*, ss. 17-15.

diplomasi ile yakın ilişki içerisinde olan Askerî Stratejik İstihbarat, aynı zamanda basın ve medya ile de doğrudan ilişki içindedir. Nitekim, son Körfez Savaşı ve Afganistan Savaşında, CNN'nin misyon ve vizyonu dikkate alındığında, pratik anlamda Irak'ın manüplasyonunda önemli roller üstlendiği gözlemlenmiştir.

Askerî Stratejik İstihbarat, kapsam olarak, coğrafya, politik, kültürel, teknolojik, biyografik, sosyolojik, bilgi teknolojileri, meteorolojik, ekonomik, ticarî alanlarda faaliyet gösterebilir. Bunun en yakın çarpıcı örneği, Rusya Devlet Başkanı V. Putin'in, Batının bilgisayar ve elektronik teknolojilerini gözlemlemek üzere, Doğu Almanya'da uzun yıllar görev yapmasıdır. Teknik anlamda askerî stratejik, HUMINT-İnsan İstihbaratı, SIGINT-Sinyal İstihbaratı, COMINT-Muhabere İstihbaratı, ELINT-Elektronik İstihbarat, Sabotaj, Elektronik Harp, Bilgi Harbi, Psikolojik Harp, Aldatma, Hile, Hava-Uzay Foto Keşif İstihbaratı gibi alt disiplinlerde faaliyet gösterebilir.

Nitekim, ABD takip ettiği Askerî Stratejik İstihbarat kavramı kapsamında Irak'ın enformasyon potansiyelini imha etmek, Irak askerî ve sivil toplumunu teslim zorlamak, kamuoyunun savaş ile ilgili düşüncesini etkileyerek, dünya kamuoyunun, Körfez'de çıkan yangının ekolojik dengedeki yıkımına doğru odaklanması ve konvansiyonel ABD askerî/teknolojik gücünün karşı konulmaz olduğuna ikna edebilmeyi hedef almıştır. Soğuk Savaş sonrası dünyada küreselleşmenin yoğunlaşması, Avrupa'da NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemesi, AKKA, START, INF gibi silâhsızlanma girişimleri ile Açık Semalar Andlaşması gibi AGİT benzeri örgütler, devletler arasında güven ve güven artırıcı önlemleri rahatlatmıştır. Ancak, bu olumlu gelişmeler askerî stratejik istihbarat ihtiyacını ortadan kaldırmayıp, ekonomik, kültürel ve teknolojik öncelikli bilgi talebinin ön plâna çıkmasına neden olmuştur.

Askerî Stratejik İstihbaratın, savaş esnasındaki önemini ve sonuçlarını son derece hayati noktaların sınırlarına götürdüğü kuşkusuzdur. Nitekim, II. Dünya Savaşı esnasında, Alman İstihbarat sisteminin çalışma metotlarını takip eden ABD askerî makamlarının 1941 yılında takip ettikleri ve Dresden'de geliştirilen mikro-nokta kriptosistemidir. Söz konusu mikroyöntemine göre bir zarf üzerindeki daktilo zarfını üzerindeki noktaya yerleştirilen bilgide, Alman Genelkurmayı, bir sayfa boyutundaki bilgiyi, bir toplu iğne ucundaki dar alana yerleştirmeyi başarmıştır. Alman Genelkurmayı, söz konusu mikro-nokta ile verdikleri istihbarat emrinde, ABD'nin nükleer silâh yapımından metodolojileri, üniversitelerde yapılan laboratuvar deneyleri, ağır uranyumun elde edildiği ham madde ve nakil işlemleri konusunda bilgi talebinde bulun-

muştur. ABD makamlarının bu yöntemi deşifre etmesi ile, Alman Askerî İstihbaratının, Güney Amerika ve Panama kanalındaki deniz trafiği hakkındaki faaliyetleri kontrol altında tutulmuştur.¹⁸

Bir diğer önemli argüman ise, ABD Deniz Kuvvetleri Plânlama Dairesi tarafından geliştirilen "Görev Kuvveti" baskın taarruz taktiğidir. Söz konusu plân gereğince, Pearl Harbour limanına yapılacak taarruz ve savunma amaçlı tatbikat, 1932 yılında Amiral Yarnell komutasındaki görev kuvveti Saratoga ve Lexington uçak gemileri ile dört refakat muhribinden teşkil edilmiştir. 7 Şubat 1932 Pazar sabahı, Oahu Adası altı mil açığından ve kuzey istikametinden 2800 feet irtifadan 152 uçaklık taarruz paketi ile yağmur bulutlarının arkasına gizlenen hücum filosu, tatbikat mermileri ile yerden tek bir av-önleme uçağı kalkmadan imha edilmiş, pike bombardıman ve torpido uçakları, Pearl Harbour liman tesisleri ve gemileri teorik olarak bombalamışlardır. ABD Deniz Kuvvetleri, bu tatbikatın kritiklerini Washington'da yaparken, Tokyo'daki Japon Deniz Kuvvetleri plânlamaları bu taarruz tekniğini askerî istihbarat kanalları ile değerlendirmeye alarak, planlamalarına dâhil etmişlerdir. Enteresandır ki, aynı plân 7 Aralık 1941 günü, Japon uçaklarının bulut içinden çıkan taarruz kolları tarafından hayata geçirilerek, Pearl Harbour felâketinin yaşanmasına neden olmuştur.¹⁹

III. DÜNDEN BUGÜNE ASKERİ İSTİHBARATIN EVRİMİ:

İstihbarat kavramı uluslar arası toplum içindeki aktörler arasında özellikle siyasal, ideolojik ve askerî bağlamda düşman olarak tanımlanan ülkelerin, Silâhlı Kuvvetlerinin teşkilât yapısı, hedefleri ve imkanları hakkında aydınlatıcı karakterdeki askerî, politik, stratejik, taktik ve operatif kapsamlı bilgilerin doğru ve sürekli olarak elde edilmesi ihtiyacına cevap verir. Bu açıdan yaklaşıldığında, eski toplumsal kültürler içerisinde yer alan Mezopotamya, Pers, Çin ve Türk İmparatorlukları ile Yunan şehir devletlerinin ordu ve yönetim teşkilâtlarında istihbarat faaliyetlerinin, uluslar arası ilişkilerin yönlendirilmesinde de özenle kullanıldığını tarihi belgeler ortaya koymaktadır.²⁰

¹⁸ J. Edgar Hoover, "Alman Gizli Servisi'nin Bir Şaheseri", Yzb. Turhan ÖZER, (Çev.), *Donanma Dergisi*, Sayı. 459, (Ekim, 1967), ss. 82-88.

¹⁹ Edwin Muller, "Pearl Harbour'a Model", Yzb. Turhan Özer, (Çev.), *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, ss. 88-91.

²⁰ Mesut Hakkı Caşın, "Askerî Stratejik İstihbaratın Politik ve Stratejik Yapısındaki Boyutsal Değişim", *Strateji*, Cilt 96/1, 1997, ss. 93-94.

a. ORTA ASYA'DA TÜRK- ÇİN MÜCADELESİNDE ASKERİ İSTİHBARATIN ROLÜ:

Eski kültürler içerisinde iki rakip stratejik kuvvet olan Türk ve Çin İmparatorlukları, önemli istihbarat birimleri teşkil etmişlerdir. Yazılı kaynaklar içerisinde Çinli Sun Tzu, 'Harp Sanatı Üzerine' isimli eserinde, Türklerin alt edilmesinde hile ve istihbaratın en önemli silâh olduğunu ileri sürmüştür. Zaman içerisinde iki toplum arasında cereyan eden muharebelerde, muharebe istihbaratını iyi kullanan tarafın hâkimiyeti uzun süre ele geçirmesine yol açmıştır.²¹ Sun Tzu, bu anlamda tanımladığı savaş derslerinde: "Zaferi tayin etmek için düşmanların gücünü ölçmek, tehlikeleri ve mesafeleri kestirmek, askerî liderler için gerekli bir davranıştır." tezini öne sürmüştür. Buna göre, hasmın kuvvet ve kudret yeteneğinin sürekli gözlemlenmesini, barış dönemindeki askerî liderlerin stratejik eylem plânlarının başlangıç noktası olarak tanımlamıştır. Sun Tzu, eserinde askerî liderlerin, önderlik, zekâ, güvenilirlik, insancılık, cesaret ve kararlılık sahibi kimseler olması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, liderin gerçek öneminin buhran ve çatışma anlarında arttığına işaret eden Sun Tzu, bu amaçla takip edilen stratejik kavram dâhilinde, diplomasi ve istihbaratın devletin vazgeçilmez unsurları arasında yer aldığını ileri sürmüştür. Sun Tzu, liderin savaş öncesinde askerlerinin eğitimine özel önem vermesi gerektiği ve eğer savaş kaçınılmaz ise, savaşın yeri ve zamanının önceden tespitinin, hasım kuvvetlere karşı üstünlük sağlayacağı temasını ön plânda tutmuştur.²²

Nitekim, Mete Hanın Çin İmparatoru Kao-Ki'yi Peteng muharebelerinde 1/5 muharebe kuvvetleri dengesiyle imha etmesinde, Türk öncü süvari birliklerinin düşman kuvvetleri ile sıcak temasları neticesinde elde ettikleri muharebe istihbaratı, hile ve taktikleri neticeyi etkilemiştir. Uygulanan geri çekilme manevrası, üstün Çin birliklerini yanılgıya sevk ederek, arazinin çok sarp olduğu Peteng platosunda imha edilmelerine sebebiyet vermiştir.²³ Mete'nin yanı sıra, tarihte yer alan Atilla, Cengiz Han, Kül-Tigin, Gazneli Mahmut, Alparslan muharebe istihbaratı ve buna bağlı olarak harpte hile ve aldatma taktiklerini uygulamışlardır.²⁴ Türk devletleri bünyesinde görev yapan Çin elçileri, bu önemli hususu: "Türkleri askerî alanda mağlup etmek mümkün

²¹ N. Ulunay Ucuzsatar, *Tarih Boyunca Türk Harp Sanatı Taktik ve Stratejisi*, (Ankara: C.1, 1986), ss. 30-32.

²² Zhuge Liang-Liu Ji, *Savaş Sanatında Ustalaşmak*, ss. 25-113.

²³ Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, (Cilt. 1, 1960), ss. 234-240.

²⁴ Ucuzsatar, *Tarih Boyunca Türk Harp Sanatı Taktik ve Stratejisi*, s. 99.

değildir. Siyasî entrika yoluna sapmadığımız takdirde, ülkemiz çok kötü durumlara düşebilir.”²⁵ uyanlarıyla açıklamışlardır.

b. AKDENİZ VE ORTADOĞU'DA GÜÇLER MÜCADELESİNDE ASKERİ STRATEJİK İSTİHBARAT :

Eski kültürler arasında yer alan Mısır, Pers, Yunan siteleri ve Romalılarda istihbaratın önemli yer tuttuğu bilinmektedir. İran donanmasının karaya aşırı bağlı olması, savaş gemilerinin ağır ve manevra eksikliğini tespit eden Atinalılar, “Perikles Stratejisi” ile işgal kuvvetlerini Salamis’te bozguna uğratmıştır. Muharebe istihbaratının bir diğer önemli örneği de Roma Komutanı Fabius, müteakiben “Fabian Stratejisi” olarak isimlendirilen manevra anlayışı kapsamında; Anibal’ın üstün askerî gücüne karşı, Roma ordusunu daima tepelerde tertiplendirmiştir. Böylelikle Kartaca süvarilerinin sıcak teması sağlayamadan lojistik artçılarına yapılan ani taarruzlarla uygulanan dolaylı yıpratma taktiği neticesinde moral açıdan zafiyete uğramasına yol açmıştır. Buna rağmen, Konsül Varro tarafından korkaklıkla suçlanan Fabian’ın stratejisi terk edilerek Anibal’ın ağır süvarisi ile Kan’da taarruzî harekâta girişen 76 bin Roma piyadesi, sonuçta 70 bin kişi kayıp vermiştir.²⁶

c. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ASKERİ İSTİHBARATIN GELİŞİMİ:

Çağdaş anlamdaki muharebe istihbaratının gelişimi muharebe ve gözlem sistemlerindeki gelişmelere paralel olarak Birinci Dünya Savaşı esnasında denenmiştir. Gerçekten, elektronik alanında telsiz cihazının muharebe alanına girmesi, mukabil dinleme ve karıştırma taktiklerinin gelişmesine yol açarken, optik sistemler, fotoğrafçılığın gelişimi, düşman birliklerinin keşfinde foto istihbaratının, insan gözünün algılayamadığı teferruat ve yanılğı payının değişimine sebebiyet vermiştir. Nihayet, havacılık alanındaki uçaklar ve balonların devreye girmesi, gözlem alanında ufki ve dikey boyutta muharebe istihbaratının görüntü yeteneğini genişletmiştir.²⁷

Trablusgarp ve Çanakkale Savaşları esnasında İtalyan ve İngiliz ordularınca Türk ordusuna karşı kullanılan, hava-keşif istihbarat uçak-

²⁵ M. Şemsettin, *Mufassal Türk Tarihi*, 1. Kitap, ss. 22-340; Ali Kemal Meram, *Göktürk İmparatorluğu*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1974), s.142; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Ankara, 1984), s. 201; Hollyn Conant, “Cengiz Han'ın Muharebe Ağı”, *Military Review*, (Ağustos, 1994), s. 52.

²⁶ Liddell Hart, *Strateji-Dolaylı Tutum*, Cemal ENGİNSOY, (Çev.), (Ankara, 1973), ss. 27-47.

²⁷ William E. Burrows, *Deep Black-Space Espionage and National Security*, (New York, 1983), ss. 28-39.

larında genelde çift-kumanda uçakların arka kokpitinden manuel olarak kullanılan "oblique" yöntemle görüntü alabilen, 21-102 cm. boyutlarında kameralar kullanılmıştır. Almanya, durumun önemini idrak ederek, Birinci Dünya Savaşı esnasında, 2047 adet keşif istihbarat uçağı kullanmıştır.²⁸ Türk Hava Kuvvetleri, 1911 yılında oldukça zor koşullar altında kurulmasına rağmen, Çanakkale Muharebeleri ve Kurtuluş Savaşı esnasında, çok önemli keşif/istihbarat görevlerini gerçekleştirmiştir. İngiliz-Fransız müşterek donanması ve amfibik birliklerinin ileri harekât/lojistik faaliyetleri ile Bozcaada, Limni ve İmroz'daki toplam 35 uçaklık işgal hava gücüne karşı, Çanakkale, Edirne ve İstanbul üslerinden kalkarak muharebe istihbaratında bulunmuştur. Türk, Alman silâhlı kuvvetlerinden alınan uçaklarla toplam 20 uçaklık keşif/bombardıman filosundan oluşan Türk hava kuvvetleri, Çanakkale Zaferi'nin kazanılmasında büyük başarılar sergilemiştir.²⁹

d. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE NÜKLEER ASKERİ İSTİHBARATIN YÜKSELİŞİ:

İkinci Dünya Savaşı ise, stratejik açıdan tüm klâsik taktiklerin uygulanıp geliştirildiği ve doktrinal yaklaşım olarak, gelecekte uygulanacak muharebe istihbaratı prensiplerine ait temel esasların ortaya konduğu çok geniş bir coğrafi spektrum arz etmiştir. Elektronik alanında telsiz, uçak seyrüsefer sistemleri ve radarın keşfi, deniz ve hava stratejisini önemli ölçüde etkilemiştir. Alman silâhlı kuvvetlerinin V-2 füzeleri, Me-262 jet av-bombardıman uçakları, U-boat denizaltıları gibi çok önemi baskın silâh sistemleri, İngiliz uçak ve yer radarları tarafından teşhis edilerek, mukabil denizaltı savunma harekâtı taktikleriyle etkisiz kılınmıştır.³⁰

Alman deniz kuvvetlerinin en yeni ve en kudretli kruvazörü olan Bismarck savaş gemisi, İngiliz donanmasını atlatarak İngiliz Donanmasının en büyük gemisi Hood'u batırmıştır. Ancak, İngiliz hava kuvvetleri istihbaratı ve deniz kuvvetleri müşterek muharebe işbirliği, 27 Mayıs 1941'de, Amerikan ve Kanada ikmal sistemini yok edecek bu efsane geminin batırılmasıyla sonuçlanmıştır.³¹ Alman istihbaratı, Dunkerque çıkarmasını durdurmayı³² başarmasına rağmen,

²⁸ 10. dipnot

²⁹ Hikmet Süer, *Çanakkale Muharebelerinde Türk Pilotu, Çanakkale Muharebeleri 75. Yıl Armağanı*, (Ankara: Genkur. ATASE Yayını, 1990).

³⁰ Mesut Hakkı Çaşın, "The Effects of The Electronics Revolution in The 21th Century on The International Security Strategies", *AFCEA Türkiye Seminar*, Ankara, 21/22 September 1995, ss. 7-8.

³¹ C. S. Forester, *Bismarck'ı Batırınız*, Fevzan Erel, (Çev.), (İstanbul, 1978), ss. 31-121.

³² Maurice Guierre, *Dunkerque Cehennemi*, Semih Tiryakioğlu, (Çev.), İstanbul, ss. 21-138.

Normandiya'da aynı performansı gösteremeyince, savaş Atlantik'te müttefikler lehine sona ermiştir. Muharebe istihbaratının hayati elemanı hâline gelen SIGINT/COMINT istihbaratının süratli gelişimi, taktik/operatif sahadan, stratejik boyuta kadar uzanan bir gelişme kaydetmiştir. İngiliz hava kuvvetleri, Alman uçaklarının seyrüseferde kullandıkları VOR/radyo sinyallerinin frekanslarını taklit ederek, yanlış hedeflerin bombalanmasını temin etmişlerdir.³³

Japonlar, savaşa 7500 uçakla başlayıp, mevcutlarını 72 bin 500 uçağa çıkarmışlar ve muharebeler esnasında 54 bin 500 uçak kaybetmişlerdir.³⁴ Ancak, Amerikan deniz kuvvetlerinin SIGINT ihbarlarının dikkate alınmaması, Amiral Yamamoto'nun 7 Aralık 1941 sabahı altı uçak gemisinden oluşan 353 uçaklık taarruzu iki saat zarfında toplam 349 uçağın yerde³⁵ iki ağır, altı hafif kruvazör, 26 destroyer, beş denizaltı ve sekiz savaş gemisinden oluşan ABD donanmasının imhasıyla sonuçlanmıştır. ABD harp tarihinin bu en ağır yenilgisi, muharebe istihbaratının gelecekte de en önemli köşe taşı olmasını muhafaza edecektir.³⁶ Zira, Japon pilotlarının meydan taarruzuna ait hedef bilgileri, limanda satılan bir dolarlık hava fotoğraflarını gösteren hatıra kartpostallardan elde edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı esnasında muharebe istihbaratının en önemli gelişmesinin bir diğer teknik yönü, çok objektifli, geniş açılı hava-keşif kameralarının, uçakların ana gövdelerine yerleştirilmeleri olmuştur. Diğer yandan, pilotları aldatmada kullanılan renkli kamuflaj taktikleri renkli fotoğrafçılığın gelişmesine sebebiyet vermiştir. Gece harekâtının artan önemi, ABD, İngiliz ve Alman hava kuvvetlerinin termal infrared ve radar sensörlerinin, hedef teşhis/tanımlamalarında kullanılmalarındaki ilk adımları teşkil etmiştir.³⁷ Öyle ki, İkinci Dünya Savaşı esnasında Sovyet Kızılordu birliklerinin Mançurya Harekâtı esnasında, hava kuvvetlerine bağlı uçakların toplam uçuş sortilerinin yüzde 30'unu, keşif/istihbarat görevleri oluşturmuştur.

İkinci Dünya Savaşı, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesi ve Avrupa'da çok büyük sosyo-ekonomik yıkıntılara yol açmasına rağmen,

³³ Lütfü Sel, *İkinci Dünya Savaşı'nda İstihbarat* (Ankara, 1985), ss. 57-142.

³⁴ USSBS, *Japanese Air*, ss. 30-33, Alvin D. Coox, *Japon İmparatorluğu Hava Kuvvetleri'nin Yükselmesi ve Düşüşü*, Zikreden Kaynak: *Hava Gücü ve Savaş*, M. Erdoğan, (Çev.), (Ankara, 1986), s. 103.

³⁵ Mehmet Tanju Akad, *20.Yüzyıl Savaşları*, (İstanbul, 1992), ss. 437-438.

³⁶ Sel, ss.102-103.

³⁷ William Fisher, *The History of Remote Sensing*, (New York, 1983) s. 37; David Simonett, *The Development Principles of Remote Sensing*, s. 3, Zikreden Kaynak; A. Banner, A.J. Young, T.W. Hall, *Aerial Reconnaissance for Verification of Arms Limitation Agreements*, (New York: UN, 1990), s. 5.

savaşın akabinde kurulan BM çatısı altında arzulanan barış ve istikrar umutları çok kısa bir sürede, 45 yıl sürecek iki kutuplu bir dünyaya sebebiyet vermiştir. Konumuz açısından ele alındığında, bu dönem içerisinde devam eden stratejik ve taktik istihbarat faaliyetlerinin beş ana temel eksen etrafında şekillendiğini müşahade etmekteyiz. İlk olarak, Japonya'nın dramatik şekilde nükleer silâhlarla teslim olması, bu baskın silâhı elinde bulunduran ABD'nin, "Alone Atomic Power" üstünlüğünü yıkmaya yönelik, sosyalist kampın mücadelesi ön plana çıkmıştır. Buna göre, ABD'nin nükleer teknoloji kullanan tek ülke olması,³⁸ SSCB ve müttefikleri için kabul edilemez bir olgu olarak tanımlanmıştır. Sovyetlerin, ABD'nin nükleer silâhlarla kuşatılma baskısına karşı "Blokaj bir nükleer denge"ye kavuşabilmek için, 1949'un ikinci yarısında, ilk atomik denemeleriyle bu korkunç silâha kavuşmuşlardır. Bertrand Russell, Batı-Doğu arasında ortaya çıkan bir acımasız mücadeleyi propagandist nitelikli "atletizm" yarışmasına benzetmiştir. Tarafların 1980'li yıllarda "Dehşet Dengesi" olarak tanımladıkları ve sayıları on binlerce ifade olunan nükleer başlıklarla "overkill" yeteneğine kavuşmaları son merhaleyi teşkil etmiştir.³⁹ Bu konuda eklenecek önemli husus, ABD'nin kendi müttefikleri arasındaki nükleer bilgi transferlerine mukabil olarak, Çin, Hindistan ve Kuzey Kore'nin nükleer yeteneğe ulaşmaları olmuştur. Böylelikle, Doğu-Batı diyalogunun kısır döngüsü "Nükleer Silâhlar" etrafında odaklanmıştır.⁴⁰

e. FÜZE VE UZAY İSTİHBARATINDA AR-GE FAALİYETLERİNİN YÜKSELİŞİ :

İkinci önemli istihbarat alanı ise, füze teknolojileri olmuştur. Gerçekten, Alman silâhlı kuvvetlerinin muharebe alanına geç ulaştırdıkları V-2 roket teknolojisi, ABD'nin teknolojik liderliğinde en üst noktaya erişmiştir. Böylelikle, uzay, caydırıcı üstünlüğü yakalanmasında öncelikli hedef hâline gelmiştir. Ancak, iki Süper Güç arasındaki bu mücadelede, sonuçta "Missile Gap-Füze Patlaması"na yol açmıştır.⁴¹ Bununla birlikte, füze teknolojisi kullanım plâtformu olarak karadan-karaya Thor, Jüpiter, SS-3/8, Atlas, Titan sınıfı füzelerin yanı

³⁸ ABD ve müttefiklerinin nükleer kudreti, 1950'li yıllarda; 2100 megaton gücünde, yaklaşık 1400 silah taşıyan 880 bombardıman uçağı ve füzeden oluşan ve 2600 ayrı hedef imha kapasitesine ulaşmıştır. *Foreign Policy from Truman to Johnson*, (New York, London: Columbia University Press, 1968), s. 73.

³⁹ Robert S. Mc Namara, "The Military Role of Nuclear Weapons Perceptions and Misperceptions", *Foreign Affairs*, Sayı. 1, (Sonbahar, 1983), ss. 67-68.

⁴⁰ Richard Burt, *NATO and Nuclear Deterrence: Nuclear Weapons in Europe*, (Toronto: Lexington Books, 1983), s. 109.

⁴¹ D. Eisenhower, *The White House Years, Peace 1956-1961*, (New York: Doubleday, 1965), s. 226.

sıra, Polaris sınıfı nükleer denizaltıların taarruz yeteneği ile muharebe platformu okyanuslara kadar genişlemiştir. Ancak, muharebe istihbaratı açısından en dikkat çekici gelişme, 1957 yılında Sovyetler'in ani bir atakla Sputnik uzay aracını uzaya fırlatmaları olmuştur.⁴² Böylece insanoğlu, uzaydan hava-keşif istihbaratı imkânı elde ederek, küresel boyutta gözlem imkânına kavuşmuştur.⁴³

Üçüncü önemli ayırım, iki süper güç arasındaki prestij ve ekonomik/siyasal mücadelenin itici gücünü teşkil eden AR-GE faaliyetlerinin istihbarat boyutu olmuştur. Gerçekten, elde olunan müşterek istihbarat bilgilerinin NATO ve Varşova Paktı üyesi müttefik ülkelere transferi, muhtemel bir savaşta kullanılacak silâh sistemlerinin ateş gücü ve teknolojik yeniliklerine ait bilgilerin elde edilmesine yönelik olmuştur. Sovyet Askerî İstihbarat Birimi GRU,⁴⁴ elektronik, füze, uçak, uzay teknolojileri, gemi, denizaltı inşa teknikleri, lazer silâhları gibi ileri Batı teknolojilerinin⁴⁵ transferi yolunda yoğunluk kazanmıştır. Sovyetler Birliği, Fransız Concorde uçaklarının aynısı olan Tupolev-TU-144, İngiliz Harrier uçaklarının taklidi AN-72 STOL, Lockheed C-5'in benzeri Antonov, C-141 benzeri Il-76, E-3A AWACS benzeri TU-126, Sidewinder füzelerinin karşılığı AA-2 Atoll, Tomahawk Cruise füzelerinin karşılığı olarak SSN-19 Cruise füzelerini, aerodinamik, fonksiyonel görünüm olarak⁴⁶ başarıyla imal etmelerine rağmen, AR-GE ve topyekün personel yönetim mekanizmalarında yarışmacı ve ödüllendirici mekanizmayı kuramadıkları için, teknoloji yarışını ve dolayısıyla "Soğuk Savaş"ı kaybeden taraf olmuştur.⁴⁷ Nitekim, AR-GE yarışının son perdesini teşkil eden Körfez Savaşı'nda, Sovyet yapımı silâhları kullanan Irak, tarihsel ve ağır bir yenilgi almış, "stealth" ve "lazer teknolojisi" harbin kaderini belirleyen stratejik AR-GE ürünleri olmuştur.⁴⁸

⁴² 1995 yılı sonu itibarıyla, hâlen uzayda faaliyet gösteren, 27 bin 725 adet değişik amaçlı uydu, uzayda faaliyet göstermektedir. Nancy Buchannan, *Satellite Communications on The Move*, (Armada, Int., Mart, 1996), s. 16.

⁴³ Stephanie G. Neuman, "Arms and Super Powers", *Foreign Affairs*, (Yaz, 1988), s. 1088.

⁴⁴ Viktor Suvorov, *Soviet Military Intelligence*, (Glasgow: Grafton Books, 1986), ss. 84-93.

⁴⁵ Theodore WU, *Transfer of United States High Technology to The Soviet Union and Soviet-Bloc Nations*, (US Senate Subcom, WDC, 1982), s. 521.

⁴⁶ Richard, Head, "Technology and The Military Balance", *Foreign Affairs*, (Nisan, 1979); John, W. Taylor, "Gallery of Soviet Aerospace weapons", *Air Force Magazine*, (Mart, 1983-1984).

⁴⁷ Caşın, s. 374.

⁴⁸ Mesut Hakkı Caşın, "Ortadoğu'da Bitmeyen Mücadelenin Son Hamlesi: Körfez Savaşı'nın Stratejik Sonuçları" *Avrasya Dosyası*, Cilt. 3, (İlkbahar, 1996), s. 250.

f. COMINT ve SIGINT FAALİYETLERİNİN ÖN PLANA ÇIKIŞI :

NATO komutanlarını kuşkuya düşüren Varşova Paktı muharebe istihbarat kudreti, hiç de küçümsenmeyecek bir güce sahip olmuştur. Buna göre, 1970'li yıllarda, 700 elektronik harp uçağı, 4 bin muharip taarruz uçağı, 12 bin radar kontrollü uçaksavar bataryası ve 13 bin SAM bataryası⁴⁹ bu bilançonun görünen portresini teşkil etmiştir.

Soğuk Savaş dönemindeki, muharebe alanı istihbaratının en önemli dördüncü boyutu, teknolojik olarak uzayın kullanılabilmesi, kıtalar arası balistik füzelerin tahribat yeteneği, Berlin ve Küba krizleriyle Doğu ve Batı arasında muhtemel bir nükleer harp dehşetini⁵⁰ matematiksel olarak ortaya koymuştur. Bu tehlikeli tırmanışın belirlenmesinde uydu istihbaratının yanı sıra, U-2 sınıfı stratejik keşif istihbarat uçaklarının önemli katkıları olmuştur.⁵¹ Soğuk Savaş döneminde hava istihbaratında en önemli keşif uçaklarından olan U-2 uçakları, Sovyetler Birliği ve müttefiklerinin hava sahasında çok önemli fotoğraf ve SIGINT görevleri icra etmiştir. Söz konusu uçaklar, Vietnam, Körfez Savaşı, Bosna, Kosova ve son olarak Afganistan harekâtında önemli görevler üstlenmişlerdir. 70.000 yüksek irtifadan geliştirilmiş füze kemeri ve SIGINT servisleri ile 4000 deniz mili mesafede 10 saat uçuş yeteneği ile donatılan U-2 keşif uçakları, Demir Perde gerisindeki Sovyet askerî gücünü izleyen, Batının kulakları ve gözleri olmuştur. Eski U-2 pilotlarından Carmine VITO, Avrupa hava sahasındaki ilk uçuşu, 1956 yılında Almanya'nın Wiesbaden hava üssünden, Çekoslovakya ve Polonya hava sahasına karşı yapıldığını belirtmiştir. VITO, yine Başkan Eisenhower'ın emri ile 1956 yılında yapılan sekiz saat 45'lik ikinci keşfin, Minks ve Leningrad hava sahasındaki hedeflere karşı yapıldığını, üçüncü keşfin ise 9 Temmuz 1956'da Baltık Ülkeleri ile Ukrayna, Kırım hava sahasına karşı icra edildiğini ifade etmiştir.

VITO, en kritik görev olan Moskova keşfinde, Sovyet radarlarının U-2 uçağını tespit ettiklerini, ancak beş adet alarm uçağından ikisinin yerde ortadan kaldırdığını, kiminin yakıt tankeri ile bulunamadığı, diğerlerinin ise uçağa önleme yapamadığını belirtmiştir. Vito, uçuş esnasında Sovyet çiftçilerini dahi gayet net seçebildiğini, alınan keşif sonucu ilk Sovyet bombardıman uçağı "Bison" ve "Bear" sınıfı uçakları

⁴⁹ James Canan, "How Electronic Counter Measures Went Wrong", *Air Force Magazine*, (Ağustos, 1989) s. 36.

⁵⁰ M.G. Bundy, G. F. Kennan, R.S. Macnamara, and G. Smith, "Nuclear Weapons and The Atlantic Alliance", *Foreign Affairs*, (İlkbahar, 1982), ss. 754-763.

⁵¹ Moser Don, "The Time of The Angel- U-2 and CIA" *American Heritage*, (1977), p. 9; Mark Hewish, "Airborne Ground Surveillance- New Technologies Meet Urgent Demands", *International Defense Review*, Cilt. 28, (Ocak, 1995), ss. 34-39.

SAM bataryaları, askerî tesisler, Khimki ve Kaliningrad füze tesislerini, uçak meydanları, askerî fabrikalar ve hedefler hakkında çok detaylı kritik bilgilerin elde edildiğini belirtmiştir. Başkan Eisenhower, U-2 görevleri sonunda elde edilen keşif bilgilerinden, ABD ile SSCB arasında stratejik bombardıman uçakları ve füzeler arasında bir dengesizlik bulunmadığını ve elde kesin bilgiler neticesinde, silâhlanmanın artırılması yolundaki iç baskıların bu suretle etkisiz hale getirildiğini ifade eden Vito, bu stratejik dengenin U-2 uçakları sayesinde ve barış koşulları altında elde edildiğini dile getirmiştir. Vito, Soğuk Savaş'ta U-2 görev kuvvetinin, müteakip aşamada, Türkiye-Japonya-Pakistan kara üslerinde, Çin'den Vietnam ve Küba topraklarına kadar uçuşlarını sürdürdüklerini ifade etmiştir.⁵²

g. YUMUŞAMA VE SİLÂHSIZLANMA SÜRECİNDE ASKERİ İSTİHBARATIN GÜVEN VE GÜVEN ARTIRICI KİMLİĞİNİN YENİ VİZYONU :

İki süper güç arasındaki bu ciddi mücadelenin muhtemel sonuçları, öncelikle "yumuşama" politikasının taraflarca prensipte benimsenmesi, akabinde ise "silâhsızlanma" masasına oturmanın gerekliliğinin zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.⁵³ Bu noktada, START-I/II, INF silâhsızlanma girişimleri, beraberinde taahhüt edilen indirimlerin yerinde ve uzaydan kontrolünü gerekli kılmıştır.⁵⁴ Bu maksatla keşif ve istihbarat uydularının net görüntü algılamaları ve fotoğrafların komuta katına anında aktarımı gerçekleştirilmiştir.⁵⁵ Ancak, nükleer savaş korkusu; bütün keşif-istihbarat önlemleri, silâhsızlanma yolundaki kat edilen ciddi adımlara rağmen uluslar arası kamuoyunun gündeminin öncelikli endişe kaynağını teşkil etmiştir. 1980'li yıllarda Reagan Doktrini ile başlatılan savunma stratejileri (40), SDI-Yıldız Savaşları olarak nitelendirilen yeni bir muharebe-istihbarat modelini gündeme getirmiştir. Temel prensip olarak, balistik kıtalar arası füzelerin fırlatma safhasını müteakiben füzelerin atmosfere tekrar girişi ve son kilit safhasına kadar geçen, emniyetli süre/mesafeden imhasını öngören bu yeni

⁵¹ Eric Hehs, "Carmine Vito: U-2 Pilot", From Early History the U-2 Shadows", *Code One*, (First Quarter, 2002), ss.12-19.

⁵³ Richard Burt, "The Scope and Limits of SALT", *Foreign Affairs*, (Temmuz, 1978), ss.751-770.

⁵⁴ Serge Sur, "Verification of Disarmament of Limitations of Armament; Instruments, Negotiations, Proposals", (UN. 1992), ss. 48-63.

⁵⁵ "Survey Report of The Outer Space Workshop Held in Montreal on 14-17 May 1987", *Conference on Disarmament*, CD/773, 20 Temmuz 1987 ve "PAXSAT Concept: The Application of Space-Based Remote Sensing for Arms Control Verification", *External Affairs*, Sayı. 2, (Kanada, 1987), (Canadian PAXSAT).

kavram⁵⁶ muharebe alanında denenmesine gerek kalmadan Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla işleve konulmamıştır.

h. KORE VE VIETNAM SAVAŞLARINDA YOĞUNLAŞAN MODERN ASKERİ İSTİHBARAT KAVRAMLARI :

Muharebe istihbaratının beşinci önemli boyutunu ise, NATO ve Varşova Paktı stratejik savunma uzmanlarının kesin gözüyle baktıkları "Nükleer Savaş"ın, tarafların ortaya koydukları "caydırıcı" dengeler içerisinde gerçekleşmemiş olmasıdır. Ancak, buna rağmen 45 yıllık uzun süreç içerisinde, iki kutuplu dengenin çözülüşüne kadar, Kore, Vietnam, İsrail-Arap harpleri, Falkland Savaşı, Afganistan Harbi⁵⁷ ile son Körfez ve Yugoslavya Savaşı gibi yedi ayrı önemli noktada meydana gelen "konvansiyonel sıcak çatışmalar"ın yaşanması olmuştur. Kore Muharebeleri'nde, hava keşif istihbaratı, Forward Air controller (FAC), Yakın Hava Desteği ve Kara-Deniz-Hava İş birliği taktiklerinin geliştirilmesi, harbin kaderine doğrudan etki eden gelişmelere yol açmıştır.⁵⁸ Nitekim, Kuzey Kore demiryolu lojistik ulaştırmasının günlük 12 bin tonluk faaliyetleri hava kuvvetlerince tespit ve imha edilerek, günlük iki bin tonun altına indirilmiştir.⁵⁹

Vietnam Savaşı, keşif istihbaratının teknoloji ile yakından desteklendiği bir muharebe modeli oluşturur. U-2 uçaklarının yanı sıra, RF-101 Voodoo, deniz kuvvetlerine bağlı P2V, F-8U keşif uçakları ile SR-71 yüksek irtifa stratejik keşif uçakları kullanılmıştır. SR-71, bir saatlik uçuş esnasında, 259 bin km² alanı tarayabildiği gibi, havada yakıt ikmali yaparak beş uçuş saati keşfe devam ederek, üç-dört mach uçuş süratine sahip olmuştur.⁶⁰ Ancak, Vietnam Savaşı, UAV-Unmanned Aerial Vehicles platformlarının muharebe istihbarat deneylerine sokulduğu ilk sıcak çatışma olmuştur. Bununla birlikte, amerikan hava kuvvetlerinin, Sovyet yapımı SAM füzelerince ciddi kayıplara sebebiyet vermesi, ECM, SIGINT, ELINT taktiklerinin yoğunlaştığı tipik bir EW-Electronic War modelini oluşturmuştur. Muharebe alanının bu en kritik teknolojik buluşu "HARM-High Anti Radiation Missile" mühimmatı ile tahkimatlı hedeflerin imhasında kullanılan LGB-Laser Guiding Bomb

⁵⁶ "Report To The Congress On The Strategic Defense Initiative", s. V-F-3; VI-B-7, (Nisan, 1987).

⁵⁷ William V. Kennedy, *The intelligence War, Intelligence and the War in the Air*, (London: Salamander Book, 1983), ss. 120-145,

⁵⁸ James T. Stewart, *Air Power-The Decisive Force in Korea*, (Princeton: Van Nostrand, 1957), Önsöz.

⁵⁹ David Rees, *Korea-The Limited War*, (London: Mac Milan, 1964), s. 378.

⁶⁰ Paul Crickmore, *Lockheed SR-71 Blackbird*, (London: Osprey Publishing Limited, 1986), s. 10.

sınıfı güdümlü mühimmatı ve uçuş emniyetini garantiye alan sistemlerin devreye sokulmasına yol açmıştır.⁶¹

1. ARAP-İSRAİL SAVAŞINDA ASKERİ İSTİHBARATIN SAVAŞIN KADERİNİ TAYİNİNDEKİ ROLÜ :

Nitekim bu bilgilerin baskın taarruz şeklinde uygulandığı mücadele ortamı Arap-İsrail Savaşı olmuştur. Arap müttefik hava gücünün, E-2C Hawkeeye erken uyarı uçakları ve RPV-Remote Pilot Vehicle taktik istihbarat plâformları vasıtası ile tankların ileri harekâtları ve topçu manevraları, görülmeden mevkileri teşhis/tespit edilip, mukabil ateşle imha edilmişlerdir. Tabiatıyla, bu çatışmada iki süper güç stratejik hava istihbaratı çerçevesinde uydu görüntülerini de savaş sonrası barış görüşmelerinde de taraflara ulaştırmışlardır.⁶²

i. YENİ DÜNYA DÜZENİ KAVRAMI VE KÖRFEZ SAVAŞINDA , SAVAŞIN UZAYA TAŞINMASI VE YENİ ASKERİ İSTİHBARAT DEVRİMİ:

Soğuk Savaş'ın sona erdiği ve tüm dünyanın arzuladığı barış ve istikrarın kalıcı boyutlara ulaşmasının ilk müjdeli mesajları olan "Yeni Dünya Düzeni" açıklamaları, bir anda Orta Doğu'da patlak veren Körfez bunalımıyla gölgelenmiştir.

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali karşısında, ABD ve müttefik ordularının başlattığı Körfez Savaşı'nda, muharebe istihbaratının en modern, en çarpıcı sonuçları sergilenmiştir. Komuta-kontrol katlarına, taarruz kolları olan uçak ve helikopterlere, gece ve her türlü kötü hava şartında uydu muharebe sistemleri, E-8C, JOINT STARS, U-2, UAV, GPS sistemleri yardımıyla görüntü aktarabilmişlerdir. Yine AWACS uçakları, muharebeye iştirak eden uçaklara hedef bilgileri ve Irak av-önleme, taarruz kollarını görüntülemişlerdir. Bir diğer önemli muharebe istihbarat faaliyeti ise, taarruzla birlikte yoğun EW ile Irak'ın tüm muharebe ağının felç edilerek, HARM füzeleriyle radar aktivasyonunun, harbin üçüncü gününde yüzde ikiye düşürülmesi olmuştur. UAV sistemlerinin, SCUD taktik balistik füzelerinin tespitinde kullanıldığı Körfez Savaşı, gelecek 25 yıl içerisinde önemini muhafaza edecek kapsamda bir çatışma örneği olmuştur. Bu muharebede, tüm Irak anavatanı, keşif istihbarat alanı olarak, uydular ile gözlem altında tutulmuştur. İşgali takiben, taarruz süresine kadar geçen süre zarfında, Irak'a ait tüm kritik hedefler teşhis ve tanımlanmıştır.

⁶¹ Mesut Hakkı Caşın, "Füze Teknolojilerindeki Gelişimin Geleceğin Bölgesel ve Global Güvenlik Stratejilerine Muhtemel Etkileri", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, (Ekim, 1995), ss. 31-47, 346.

⁶² Brian S. Mandell, "The Sinai Experience", *Lessons in Multimethod Arms Control Verification and Rich Management*, Dış İlişkiler Departmanı, (Kanada, 1987), s. 5.

Yüksek irtifada uyduların istihbarat/görüntüleme faaliyetlerini Org. M. M. Peak "İlk Uzay Savaşı"⁶³ olarak tanımlamıştır. Yüksek irtifada, askerî istihbarat uydularının yanı sıra, E-8C uçakları, WAS Wide Area Surveillance, MTI-Moving Target Indicator ve SAR Synthetic Aperture Radar sistemleri ile deniz-hava ve kara üzerinde hareketli, uçak, helikopter, tank, radarlar ve Balistik füzeleri tespit ederek, muharebe istihbaratının en çarpıcı modelini teşkil etmiştir.⁶⁴

j. BM VE NATO'NUN BARIŞI KORUMA HAREKÂTLARINDA ASKERİ İSTİHBARATIN BARIŞI DESTEKLEYİCİ MİSYONU:

Bosna-Hersek Savaşı, NATO'nun muharip unsurlarının barışın tesisi amacıyla başlatılan IFOR harekâtının devreye girmesini takiben önemli hava keşif/istihbarat faaliyetlerine sahne olmuştur. Sırp kuvvetlerinin eski Yugoslavya ordusuna ait zırhlı birlikleri, taarruz uçakları ve hava savunma bataryaları gece ve gündüz olarak sürekli kontrol altında tutulmuştur. Joint STAR E-8A uçakları kara hedeflerinin gözetlenmesinde önemli görevler üstlenmişlerdir. Macaristan-Sırbistan sınırına paralel olarak Doğu Slovenya, Tuzla ve Bosna semalarındaki 35 bin feet irtifada yapılan uçuşlarda, 250 km yan görüş açısına sahip AN/APY-Multimode Radarı, Wide Area Surveillance WAS, Moving Target Indicator MTI, Synthetic Aperture Radar SAR, Fixed Target Indicator FTI sistemleri kullanılmıştır.⁶⁵ Uydu muharebe ve istihbarat sistemlerinin de devreye sokulduğu genel komuta kontrol istihbarat faaliyetleri içerisinde taktik keşif uçaklar da devreye sokulmuş ve NATO müttefikleri ilk defa Rus IFOR birlikleri ile iş birliği oluşturmuşlardır.⁶⁶

İstihbarat faaliyetlerinde, NATO bombardımanı taarruz sonrası keşif sonuçlarının alınmasında GNAT 750 sistemi ile tahrip olunan tanklar, zırhlı araçlar, radarlar ve hava savunma bataryaları gözlemlenmiştir.⁶⁷ Bunun yanı sıra, Bosna'nın havadan gözlemlenmesi faaliyetlerinde, uydu bağlantılı olarak Macaristan'ın Taszar üssünden kalkan Predator UAV sistemleri kullanılmaktadır.⁶⁸ Bosna görevleri kapsamında, EH-60

⁶³ Mesut Hakkı Çaşın, "Ortadoğu'da Bitmeyen Mücadelenin Son ... s. 250.

⁶⁴ M. H. Çaşın, The Effects of the Electronics Revolution in The 21st Century on The International security Strategies, ss. 14-16.

⁶⁵ "Bosnia Patrol is Big Test For Joint STARS", *Jane's Defense Weekly*, 17 Ocak 1996, ss. 25-27.

⁶⁶ Pat Cooper, "Bosnia C2 System To Bridge Allied Communications Gap", *Defense News*, 12-18 Şubat 1996, ss. 28-34.

⁶⁷ "UAVs Fond Bomb Damage", *Aviation Week & Space Technology*, 1 Nisan 1996, s. 45.

⁶⁸ David A. Fulgham, "Predator Survives Lost Satellite Link", *Aviation Week & Space Technology*, 22 Nisan 1996, s. 59.

ELINT/SIGINT helikopterleri kara kuvvetlerinin SEMA-Special Electronic Mission Aircraft plâtfomu olarak kullanılmaktadır. Tuzla meydanını ana üs olarak kullanan EH-60 helikopterleri, AM, FM, CW ve SSB radyo yayınları, yüksek HF ve orta VHF bantlarında 8, 30, 50 KHZ'lik yayınlar yapabilmekte ve Apache taarruz helikopterlerine eskort görevlerini ifa edebilmektedir.⁶⁹ Bosna'da görev yapan A-10 tanksavar yakın destek uçakları pilotlarına 40 derece oynar eksen kabiliyetli NVG-Gece Görüş Sistemleri'ne ait eğitimler de verilmektedir.⁷⁰ Amerikan kara kuvvetlerine ait topçu birlikleri, topçu muharebe istihbaratında çok önemli bir yenilik olan Whittaker firması ürünü olan yeni sinyal dedektörleri kullanmak suretiyle, korunmalı hedeflere yönelik top mühimmatlarını elektronik sinyaller vasıtasıyla havada infilak edebilmektedirler.⁷¹

Soğuk Savaş sonrasında NATO tarafından icra edilen Kosova Harekâtı-KFOR esnasında, insansız Hava Aracı-UAV sistemlerinden, askerî istihbarat alanında önemli ölçüde istifade edilmiştir.⁷²

K. AKKA ANDLAŞMASI VE AÇIK SEMALAR ANDLAŞMASI İLE ASKERİ İSTİHBARAT ALANINDA ŞEFFAFLIK İLKESİNİN GELİŞİMİ:

Askerî istihbarat alanında görülen radikal değişimin bir başka boyutu ise, "AKKA Avrupa Konvansiyonel Kuvvet İndirimi Andlaşması" ile bu paralelde devam eden "Açık Semalar Andlaşması" kapsamında tarafların andlaşma hükümlerine riayetleri, mütekabiliyet dâhilinde "şeffaflık ilkesi"nin hayatiyet kazanması ve tarafların uyum derecelerinin denetlenmesinde üye ülkelerin kaydettikleri olumlu gelişmelerdir. Konvansiyonel beş silâh kategorisini kapsamına almasına rağmen, bu gelişme baskın taarruz olasılığını zayıflatmasının yanı sıra, kriz ve krizin önlenmesi faaliyetlerindeki ikaz süresinde mukabil hazırlık süresi ve hareket serbestisinin artışına yol açan olumlu sonuçlar getirmiştir.⁷³

⁶⁹ Craig Covault, "EH-60 Elint Helicopters Support NATO in Bosnia", *Aviation Week & Space Technology*, 15 Nisan 1996.

⁷⁰ John D. Morocco, "A-10s With NVGs Patrol Bosnia", *Aviation Week & Space Technology*, 1 Nisan 1996.

⁷¹ Pat Cooper ve Jeff Erlich, "U.S. Troops To Field Shortstop Against Shells in Bosnia", *Defense News*, 5-11 Şubat 1996, s. 22.

⁷² "Donald K. Wood ve Joan Merlier, "Building the ACE In Kosovo", *Military Intelligence Professional Bulletin*, Cilt. 27, (Eylül, 2001); Stephen Iwicky, "Generating The Task Force For Combat Intelligence Operations", *Military Intelligence Professional Bulletin*, Cilt. 26, (Mart, 2000).

⁷³ Mesut Hakkı Caşın, "Çağdaş Dünyada Uluslar Arası Güvenlik Stratejileri ve Silâhsızlanma" ss. 390-411. (Not: Silâhsızlanma uygulamalarında, uydu istihbaratıyla yapılan keşif ve gözlem faaliyetlerindeki görüntü algılamaları için ihtiyaç duyulan hedef boyutları için bakınız: ANNEX-I).

Stratejik olarak, Almanya'nın ekonomik açıdan güçlenmesinin yanı sıra, Fransız-Alman mihveri, Almanya ve ABD'nin Rusya ile yakın siyasal ilişkiler tesisi, Orta Asya hidrokarbonlarının endüstriyel Batı ekonomisine kazandırılması, Soğuk Savaş sonrasında Rus askerlerinin Almanya topraklarını terki ile neticelenmiştir.⁷⁴ Bütün bu siyasal gelişmelere mukabil olarak, Çin'in Pasifik eksenindeki yeni girişimleri, Uzakdoğu'da geleneksel Japon-ABD ittifakını etkilerken, yeni çatışma odaklarının⁷⁵ muhtemel koordinatlarının da yavaş da olsa netleşmesine yol açmaktadır. Eski SSCB elinde bulunan kitle imha silâhlarının, üçüncü dünya ülkelerine yayılma tehlikesinin yanı sıra, K.Kore, Hindistan, Pakistan, İran, Irak, Libya ekseninde ideoloji determinantların aksine Rusya'nın içine düştüğü ekonomik çıkmaz dolayısıyla yayılma tehlikesi; ABD'nin dış politika önceliklerindeki önemli alternatif seçeneklerin ağırlık kazandığı yeni politika aksiyonlarını gündeme getirmiştir.⁷⁶

Soğuk Savaş esnasında, ABD ve SSCB arasındaki mücadelenin önemli bir bölümü de okyanuslar ve açık denizlerdeki stratejik askeri istihbarat alanındaki denizaltı plâformlarında gerçekleşmiştir. Özellikle, stratejik boğazlar, uluslar arası su yolları ve deniz hareket alanlarındaki stratejik istihbarat faaliyetleri, Bering Boğazı, Kuzey Denizi, Kutuplar Bölgesi, Atlantik ve Pasifik okyanusundaki uluslar arası limanlarında sürdürülmüştür. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile tarafların askeri arşivlerini uluslar arası kamuoyu ile paylaşmaları, bu alandaki pek çok bilinmeyen yönler ışık tutabileceği varsayılmaktadır.⁷⁷

Bütün bu süratli gelişmeler karşısında organize suçlar ve terörizm, "Mikro Savaşlar" olarak tanımlanabilen, hedef aldığı çok değişik toplumsal kesitlerdeki masum insanları, şehir, kırsal alanlar ve hatta insanlığın ortak kültür mirasını teşkil eden tarihsel mekanlarda, turistik eğlence merkezlerinde bir bira fıçısının içine kadar gelerek, savaşın çirkin ellerini uluslar arası toplumun dramatik talihsizliğini masanın üzerine sermiştir.

⁷⁴ Valery Giscard d'Estain ve Helmut Schmidt, "Yeni Avrupa'nın Çekirdeği Fransa Almanya Eksenini", *HAK.İlgi Bülteni*, (Ocak, 1994), ss. 17-20, 175.

⁷⁵ Mesut Hakkı Çaşın, "Çin Silâhlı Kuvvetleri-Sarı Ejderin Uykusu", *Avrasya Dosyası*, (İlkbahar, 1995).

⁷⁶ Susan L. Clark, "The Russian Military in The Former Soviet Union-Actions and Motivations", *Jane's Int.Rev.*, (Aralık, 1994), ss. 539-542; Scott Sullivan "Nukes For Sale", *Newsweek*, 29 Ağustos 1994, s.14.

⁷⁷ Sherry Sontag, Christopher Dren ve Annette Lawrence Drew, "Blind Man's Bluff", *The Untold Story of American Submarine Espionage*, (Thorndike Press, 1999).

IV. 11 EYLÜL SONRASINDA ASKERİ STRATEJİK İSTİHBARATIN ULUSLAR ARASI TERÖRLE MÜCADELE UNSURU OLARAK ÜSTLENDİĞİ YENİ VİZYON ARAYIŞLARI :

Modern toplumun en önemli ögesini teşkil eden ekonomik ve teknolojik ilişkilerde meydana gelen değişim, güvenlik ve istihbarat arasındaki dengenin muhafazasını zorunlu kılmıştır. Bu noktada, uluslar arası güvenlik politikaları; teknik stratejik ve ekonomik alanlardaki yakınlaşmayı ve bireyin evreni daha çok tanıma gereksinimlerini de beraberinde getirmiştir. Toplumlar arası mücadelenin odak noktasını teşkil eden savaşlar, rakibin muharebe yeteneğinin çok iyi analiz edilerek, zekâ, yaratıcılık, hile ve aldatma; mevcut potansiyel askerî gücün unsurlarının sevk ve idaresi ile savaşı kazanabilmenin arayışları içerisinde gerçekleşmiştir. İnsan tabiatının yaratılışının en önemli itici gücünü oluşturan şüphencilik, çevreyi tanımaktaki içgüdüsel öğrenme tutkusu ve kendi hayatını idame arzusunun; düşmanlarına karşı beslediği güvensizlik ile birleşmesi; örgütsel boyuttaki askerî istihbarat faaliyetlerinin temelini teşkil etmiştir. Hiç şüphe yok ki, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Avrupa bütünleşmesi ile birlikte topyekûn nükleer savaşın NATO ve Varşova Paktı arasında yaşanması tehdidini ortadan kaldırmıştır. Bu değişimin olumlu sonuçları sadece eski SSCB ile ABD arasındaki silâhlanma yarışını azaltmakla kalmayıp, NATO ve Avrupa Birliği'nin doğuya doğru genişleme sürecini de hızlandırarak, Rusya'nın Batı sektöründe yer almasını Mayıs 2002'deki Roma Zirvesi ile bir adım daha Avrupa Evi'ne yaklaştırmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında bir diğer dikkat çekici gelişme ise, eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin, NATOya karşı yürüttükleri stratejik görevi istihbarat faaliyetleri sonrasında, mevcut üyelik statüsünü dikkate alarak yeni Batılı müttefiklerine karşı özür dileme girişimlerinde bulunmalarıdır. Örneğin, Macaristan Silâhlı Kuvvetleri Stratejik Askerî İstihbarat mensubu Yarbay Istvan Beloval, 1975 yılında Batı Almanya makamlarının, NATO çok gizli harekât plânları ve Avrupa'da konuşlu nükleer silâhları hakkında bilgi aktarımında bulunduğunu ve söz konusu bilgilerin, Sovyet askerî istihbaratına aktarıldığını beyan etmiştir. Benzeri statükodaki bazı personelin ve NATO ittifakına karşı geçmişte yürütülen faaliyetlerden dolayı özür dileme eğilimi içerisinde olduğuna ayrıca dikkat çekilmiştir.⁷⁸

⁷⁸ Eddy Kester, "Former NATO Spy Wants In From The Cold. A Hungarian Wants A Pardon Before HS Lets Hungary Join NATO", *Christian Science Monitor*, 1 Mart 1998.

Soğuk Savaş sonrası dönemin istihbarat anlayışında öncelikle, uzmanlaşma önemli yere sahiptir. Değişen dünyanın bir diğer yansıması olarak da görülebilecek olan belirsizliğin çok fazla olduğu günümüzde doğru bilgiye ulaşma ve tahmin yapma yetisi sınırlanmaktadır. İstihbaratın sadece tahminden ya da kestirimden ibaret olmadığı hatırlanırsa, tahmin yapan uzmanların rolü birer falcıdan ziyade bir tür eğitimci misyonuna doğru kaymaktadır. Yeni yönelimlerden bir diğeri ise açık kaynakların göz ardı edilmemesi gereğidir. Bir diğer önemli değişim ise tahminleri zenginleştirme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. İstihbarat tahminlerini zenginleştirmenin etkili bir yolu belirli konularda değişik bakış açılarına yol açan sebeplerin arka plânlarının mercek altına alınmasıdır. Daha fazlası, tahmin bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

.....
 •••••
**Soğuk Savaş sonrası
 dönemin istihbarat
 anlayışında öncelikle,
 uzmanlaşma önemli
 yere sahiptir.**
 •••••

Yukarıda vurguladığımız değişimle kol kola giden önemli bir sorun ise siyaset yapıcıları ile ilgilidir. Üst seviyedeki siyaset yapıcıların karşılaştığı en önemli problemi ise çok yoğun bilgi bombardımanı ile uğraşmaktan kaynaklanan zaman sorunu

oluşturmaktadır. Çok iyi analizler bazen uzunlukları, bazen de sıra gelmemesi yüzünden değerlendirilememektedir. Bir çoğuna sıra gelse bunlar eskimiş, gündemden düşmüş olabilmektedir. Soğuk Savaş sırasında dondurulan etnik ve dinî kaynaklı çatışmalar üzerindeki buzların çözülmeye başlaması istihbaratçılara yeni roller biçmektedir. Ülkeler arasındaki mücadelelerin doğası değişmiş, büyük çapta savaş ihtimali yerini sınır savaşları ve düşük yoğunluklu mücadelelere bırakmıştır. Stratejik ve taktik istihbaratın kapsamı bu gelişmeleri de içine alacak tarzda genişletilmek zorunda kalmıştır.

Evet, yaşlı dünyamız yepyeni bir değişimi yaşamaktadır.

Özellikle, uluslar arası sermayenin hareketliliği, ileri yüksek teknolojiler ile enformasyon teknolojilerindeki enformasyon teknolojilerindeki devrim, internetin baş döndüren yayılcı kimliği, havacılık ve uzay alanındaki yenilikler, kıtaları ve devletleri her zamankinden daha fazla birbirine yakınlaştırmaktadır. Küreselleşmenin olumlu etkisi, demokrasi ve liberal ekonominin sınır aşırı kimliğini hareketlendirirken, sivil toplum örgütleri ve uluslar arası örgütlerin giderek ivme kazanan etkin kimlikleri, topyekûn savaşın önünde ciddi engeller olarak yükselmektedir. Buna rağmen, BM Örgütü, dünyadaki açlık,

sefalet, gelir dağılımındaki eşitsizlik, kitlesel göç ve işsizlik sorunlarını çözmekte yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte, bu değişim devletlerin dış politika stratejilerini daha tehlikeli, daha değişken ve kırılabilir yapıya, daha belirsiz bir sürece doğru sürüklemektedir. Avrupa'da yaşanan Doğu-Batı yakınlaşmasına rağmen, Soğuk Savaş sonrasında yaşanan kriz ve çatışmalar, devletlerin ulusal güvenlik stratejilerinin ulusal güvenlik stratejilerinin temel parametrelerini de ciddi ölçüde etkilemeye devam etmektedir.

Nitekim, evrensel barış ve istikrarı tehdit eden ırkçı milliyetçilik, kökten dincilik, çevre güvenliği meseleleri, kitle imha silahlarının yayılması ve çatışmalarda kullanılması, uluslar arası terörizm, uluslar arası kişiliklerin fevkalade nazik ve hassas dengeler üzerinde durduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bütün bu farklı parametrelerden yaklaşıldığında, yaşanan küresel değişimin sonuçları, devletlerin askerî stratejik istihbarat stratejilerini de yakından etkisi altına almaktadır. Gerçekten, endüstriyel devrimi müteakiben, ulus devletin yükselen kimliği, aktörler arasındaki güçler mücadelesindeki çatışma sonucunda yaşanan I. ve II. Dünya Savaşları ile Soğuk Savaş sürecindeki askerî stratejik istihbarat gereksinimlerini, ileri teknolojiye rağmen varlık nedenlerini de değişime uğratmıştır.

Savaş kavramında yaşanan bu değişim süreci ve özellikle, uluslar arası konjonktürde ABD-SSCB arasındaki Süper Güç mücadelesinin sona ermesi, askerî stratejik istihbarat uzmanlarına olan ihtiyaç önceliklerinin ciddi ölçekte erozyona uğramasına neden olmuştur. Bir başka ifade ile, nükleer silahlar ve yeni askerî buluşlar peşinde tehdit önceliklerini analiz eden uzmanlar, uluslar arası konjonktürel değişimden önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Bu süreç, ekonomi ve ileri teknoloji öncelikli hedef alanlarının, askerî istihbarat stratejilerini önceliklerini içerisinde yer almasındaki nedensellik bağının gerekçelerini oluşturmuştur. Ancak, geleneksel savaş kavramındaki değişime rağmen, Körfez Savaşı, Bosna-Kosova Savaşları ile Afganistan Savaşlarının senaryolarına dikkat edildiğinde, bu farklılaşmanın gerekleri de daha yakından anlaşılabilir hâle gelmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan kriz ve sıcak çatışmalar, kolektif güvenlik ekseninin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Klâsik savaşlar yerine, BM Güvenlik Konseyi kararları dahilinde, "Barışı Koruma Harekâtı" tarzı müdahaleler, öncelikli konuma yükselmiştir. Bu farklılaşma klâsik anlamdaki ittifaklar ve devletin devletle savaş senaryolarını değiştirmiştir. Böylelikle, değişen tehdide karşı askerî stratejik istihbaratın ortaya konması ve müttefikler arasında istihbarat paylaşım usulleri, yeni metodolojilerin geliştirilmesine neden olmuştur.

Güvenlikle ilgili tüm haberleşmelerde sistemli bir yol izleyen, eksikliklerini süratle ortaya çıkarmasını bilen ve oldukça kompleks bir göreve sahip olan iyi bütünleşmiş servisler, tüm bunları gecikmeden çözümlmek için yeterli gereçlere sahiptirler. Ne olursa olsun, stratejik istihbarat servisleri, çabalarının büyük bir kısmını; yabancı devletlerin stratejik hammaddeleri tedarik etme faaliyetlerine, teşkilât ve silâhlanma teknolojisi ile ilgili bilgi araştırmasına ve de uluslar arası gerçek eğilimleri üzerindeki niyetlerine sarf etmektedirler. İstihbarat örgütleri demokrasiye geçiş sürecinde olan ülkeleri de kapsam dâhiline almaya başlamışlardır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ekonomik istihbarata yönelik ihtiyaç artmıştır. Ekonomik bilginin analizinde gizli servisler sanayi ya da ekonomi bakanlıkları ile ilgili bürokrasinin ulaşabileceğinden daha fazla dataya, dolayısıyla daha iyi analiz yapabilme şansına sahiptirler. Teknolojik gelişmeler, hammadde kaynaklarının durumu, yasadışı ticaret uygulamaları, ticaret blokları içi gelişmeler ilgilenilmesi gereken konulardan sadece birkaçıdır. Ekonomik gücün askerî güçten daha fazla anlamlı olduğu günümüzde ekonomik istihbarata yönelik bir yeniden yapılanma kaçınılmaz görünmektedir.

İstihbarat alanında öncelikle bir sorgulama ve kâr-zarar analizi gündeme gelmiştir. İstihbaratın doğası gereği başarı çoğunlukla gizli kalmakta, başarısızlıklar ise kamuoyuna mal olmaktadır. Bir dengenin kurulması ise ancak resmî dokümanların açılması ve değerlendirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Ülkelerin kendi güvenliklerinin önemi o ülkeyi yöneten yöneticilerin de güvenliklerinin korunmasının ana temasıdır.

Şüphesiz ikinci değişim, uluslar arası konjonktürel farklılaşma neticesinde, uluslar arası terörün kullandığı taarruz tatbik ve stratejileri ile kullandığı silâh ve plâformlardaki değişime karşı, ulus devletin meşru müdafaa hakkının, uluslar arası hukukun öngördüğü savunma kavramlarını ön plâna çıkarmasıdır. Gerçekten, Soğuk Savaş sonrasında "Tek Süper Güç" olarak askerî teknolojik üstünlüğü elinde bulunduran ABD'nin stratejik istihbarat ağının küresel etkinliğine rağmen, anavatan savunmasında yetersiz kalışındaki nedensellik bağının çözülememesidir.

Uluslar arası sistemin karmaşık yapısı, XXI. yüzyılda, dünyanın ne tür siyasal davranış kalıpları ile karşılaşabileceği, ne tür gelişmelerin diplomatik mevcut dengeleri değişim parametrelerine sürükleyebileceği paradoksunu ön plâna çıkarmaktadır. Dünya olayları ve stratejik gelişmelerin takibinde, sürpriz değişiklikler, Soğuk Savaş'ın sona ermesi gibi tahmini güç kırılmaları da beraberinde getirmekte, böyle-

likle uluslar arası ilişkilerin, zaman ve mekân boyutunda yeni süreçleri tetiklemektedir. İşte, 11 Eylül 2001'de New York ve Washington kentlerine yapılan organize terörist saldırılar, devletlerin ulusal güvenlik stratejilerinde, askerî istihbarat stratejilerinin mevcut kalıplarının yeniden sorgulanmasını ön plâna çıkarmaktadır.

İşte, Soğuk Savaş sonrasında askerî stratejik istihbaratın yeni vizyonu yani ileriye yönelik sezgi ve olgularının, karar mekanizmalarına isabet payının bilgi desteği ile donatılması, ulusal stratejik hedeflerin akademik eleştirisel rekabetin de dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Devletin, diplomasi ve savaş seçeneklerini doğru zamanlama içerisinde ve hatasız takibinde, askerî ve stratejik istihbaratın önemi, giderek yükselen değerler arasında yer aldığı, akademik düşünürler ve strateji uzmanlarının ortak paydasını teşkil etmektedir.⁷⁹

ABD Dünya kamuoyunu dehşete düşüren 11 Eylül terörist saldırısı sonrasında, askerî stratejik istihbarat ihtiyaçları ne tür bir değişim sürecine gireceği paradoksu henüz net bir çizgi kazanmamış olup, belirsizliğini muhafaza etmektedir. ABD'nin küresel bir güç olarak, Soğuk Savaş sonrasında stratejik askerî istihbarat önceliğinin uluslar arası teröre karşı doğru ve tam zamanlı istihbarat konusunda odaklanması gerektiği vurgulanarak, geçmişte özellikle Ortadoğu bölgesinde, 1993'te Dünya Ticaret Merkezi, 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki ABD Elçiliklerine ve 2000'de ABD Savaş gemisi Cole'a karşı saldırıların, 11 Eylül öncesi başarısızlıklar olduğuna dikkat çekilmiştir. ABD'nin mevcut 13 ayrı istihbarat örgütü linkine ve yılda 30 milyar dolarlık bütçesine rağmen içinde bulunduğu çıkmazdan sıyrılabilmesi için, diyalog kanallarının daha işler hâle getirilmesi öne sürülmüştür. Buna göre, Pentagon'un askerî stratejik istihbarat konusunda yeterli seviyede bulunmasına rağmen, diğer ulusal istihbarat birimleri üzerinde baskın rol oynamasına müsaade edilmeyerek, iç ve dış istihbarat birimlerinin müşterek bir anlayış içerisinde, güç kaynaklarını terörle mücadele konusunda odaklaması gerekliliği vurgulanmıştır.⁸⁰

ABD, 11 Eylül sonrasında icra ettiği Afganistan harekâtı esnasında, "İkonos" gözlem uydusuna ait tam görüntüleri satın alarak, teröristlerin özellikle 4 m. netlikle çalışan bu görüntüleri elde etmelerini önlemeyi amaç edinmiştir. AB'nin harekât esnasında bölgede 10 cm. hassasiyete sahip dört uyduyu konuşlandırdığı dikkate alındığında, askerî istihbarattaki tedbirlerin derinliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.⁸¹ ABD

⁷⁹ Bülent Aras, "Değişen Dünya ve İstihbarat Alanında Yeni Yönelimler", *Strateji*, Cilt. 96, Sayı. 1, (Ankara, 1997), ss. 111- 113.

⁸⁰ Richard Stubbing ve A. Melvin Goodman, "How To Fix US Intelligence?" *Christian Science Monitor*, 26 Haziran 2002.

⁸¹ David Whitehouse, "Buys Afghan Image Rights", *BBC News*, 17 Ekim 2001, Bakınız; <http://news.bbc.co.uk>.

Senatosu Silâhlı Kuvvetler Alt Komisyonu Başkanı Senatör Tim Hutchinson, Amerikan donanmasına ait "USS COLE" güdümlü füze destroyerinin, Yemin'in Aden Körfezinde uğradığı terörist saldırı failerinin yakalanarak adalete teslimi konusunda ABD Devlet Başkanı'nın gerekli görüşmelerde bulunacağına inandığını beyan etmiştir.⁸² ABD'nin 11 Eylül taarruzları sonrasında, terörist saldırılara karşı yürütülen askerî stratejik istihbarat alanındaki eksiklikler, uzmanlar tarafından yeniden analiz edilerek, konvansiyonel anlamdaki askerî tehdit unsurları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, personel disiplin ve eğitimi başta olmak üzere FM-34-60 Karşı İstihbarat Dokümanının HUMINT kayıtlarının revize edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda, terörist tehditlere karşı takip olunan analitik metodolojiler gözden geçirilerek, olayların takip ve zamanlama unsurları, işbirliği matrisleri, istihbarat alış diyagramları, IMINT, SIGINT unsurları ile takviye edilmelerine dikkat edilmesi hususları üzerinde yoğunlaşmıştır. Faaliyet alanını genişletmek için ise NGO-hükümet dışı organları ile işbirliği alanlarının genişletilmesi, bu çalışmalar alanındaki finansman kaynaklarının güçlendirilerek, erken ihbar süresinin kısaltılması ihtiyaçlarına öncelik verilmesi planlanmıştır. Bu çerçevede, medyanın önemli bir parametre olarak kullanılması, analiz unsurlarında zaman, mekan, önemli personelin yaşamlarının kontrol altında tutulmasının önemi vurgulanmıştır.⁸³ uluslar arası terörün, değişim gösteren taktik ve stratejisine çarpıcı bir örnek ise, Afganistan Savunma Bakanlığı makamları tarafından yapılan açıklamalarda, El-Kaide terör örgütünün, ABD Hava üstünlüğüne karşı, özellikle B-52 bombardıman uçaklarına karşı, kullanılmak üzere, uçaksavar füzeleri konuşlandığı, sözkonusu Çin yapısı silâhların Bagram Hava Üssü'ne karşı, Uygur sınır bölgesinden hareket alanına sokulmak istendiği açıklanmıştır.⁸⁴

Askerî stratejik istihbarat, barış ve savaş hallerinde kesintisiz devam eden ve bilgiye dayalı öngörünün karar mekanizmaları tarafından kullanımına olanak sağlar. Hızla küreselleşen dünyada, devletin uluslar arası sistem içerisindeki otomatik süreç ve işleyişlerinde, mevcut olayların ötesinde geleceğe yönelik projeksiyonlar ve tasarımlara en uygun tahminler, hata payını azalttığı gibi, hipotetik kurgulardaki mantıksal dengenin de sağduyulu realist çerçevesini teşkil eder. Bu anlamda, geniş perspektifte yaklaşıldığında, devlet adamının toplumun barış ve istikrar içerisinde yaşamını sürdürme misyonu, beklenmedik olaylara karşı hazırlık derecesi ve yaratıcılığın verdiği algılama ve sezgi ölçütleri

⁸² "Senator Hutchinson Issues Statement About Attack On HSS Cole", *FDCH Press Releases*, 12 Ekim 2000.

⁸³ Evin Stewart "Analyzing Terrorism-Conventional Approaches to Unconventional Problems", *Military Intelligence Bulletin*, Cilt. 28, (Mart, 2002).

⁸⁴ Scott Baldauf, "Al-Qaeda Massing For New Fight", *Christian Science Monitor*, 9 Ağustos 2002.

doğrultusunda mukabil tedbirlerin hayata geçirilmesi ile doğru orantılı bir hassas devreyi ihtiva eder. Askerî stratejik istihbarat kavramları, stratejik çevrede beklenen değişiklik ve devamlılık olgusuna paralel olarak, gelecekte meydana gelebilecek askerî operasyonlarda en önemli üstünlük unsuru olma özelliğini muhafaza etmesi beklenmelidir.

Bu anlamda, geleceğin savaşları hakkında, askerî stratejik istihbarat yarının muharebe alanının resmini görebilen yüksek kaliteye sahip, iyi eğitilmiş personelin muharebe yeteneğini ve kabiliyetlerini belirsizlik ortamının sis örtüsünü yırtarak, yetmişmiş insan kaybının önlenmesindeki belirleyici unsuru olacaktır. Bu itibarla, yüksek kalitede insan ve ileri teknoloji ile donatılmış modern orduların, ülke savunma ve güvenliğine katkısının, barışta caydırıcılık; savaş ve çatışma hâllerinde ise tüm cephelerde kesin zaferi getiren unsur olması beklenmelidir. Bu maksadı teminin, modern bilgi çağına gerekleri doğrultusunda, nasıl savaşacağına karar veren ordular gerekli alt yapı ve insan gücünü hazırlamak ihtiyacı içindedirler. Birliklerinin etkili manevra, ateş üstünlüğü, yeterli lojistik donatımı, silâhlı kuvvetlerin öncelikli görevi olan barış zamanında savaşı önleyecek inanılır caydırıcılık paydasının temini, ihtilâfın önlenerek uluslar arası istikrara katkıda bulunmaktadır. Buna mukabil, ihtilâfın çatışmaya dönüşmesi hâlinde savaşın kazanılması hedeflerine ulaşabilmek, öncelikle çağın gereklerine uygun ve ulusal askerî stratejik istihbaratın birinci kalitede faaliyetleri ile doğru orantılıdır.

Bu maksatla yürütülen askerî stratejik istihbarat faaliyetlerini doğru ve zamanında bilgiyi, yüksek teknolojik performans ile bütünleşme sayesinde elde edilebilir. Düşmanın her kademedeki görünmezlik, aldatma, hile ve hareketliliğini içeren harekât temposu karşısında, yeni hareketlere karşı, dağılma, çeviklik ve mukabil taarruzi harekât, ast kademe birliklere kadar geniş bir yelpazede komuta-kontrol yeteneğinin kesintisiz işlem yapma önceliği ile mümkün olabilecektir. Hasmin, gereğinde kitle imha silâhları kullanılabileceği gerçeği dikkate alındığında, yarının askerî stratejik istihbaratı, daha farklı, bilgiye nüfuz etme ve önceliğin doğruluğu hızına doğrudan bağımlı olacaktır. Bu anlamda yeni harekât kavramları içerisinde askerî stratejik istihbaratın bilgi üstünlüğü normu, taarruzu ve savunma odaklı çift karakterli şaşırtma ve aldatma metodolojilerini kapsayacaktır.

Bu bağlamda, bilgi teknolojisi, görmeyi, öncelik ve insiyatif tayinini, görevlendirme, bilgi ve hedef değerlendirmesine imkân sağlayacaktır. Stratejik askerî istihbarat, uydular, uçaklar, denizaltılar ve erken ihbar sistemleri ile her tür kaynaktan gelen istihbarat değerlendirmesinin

analizini en üst ve sağlıklı düzeyde, karar mevkilerine daha süratli aktararak, harekât önceliği avantajının yakalanmasını sağlayacaktır. Dost ve düşman kuvvetlerin ilgi sahasındaki müşterek harekât yeteneği, muharebe alanında net ve kesin hâkimiyeti sağlayacaktır. Soğuk Savaş sonrasında harbin değişen kimliği ve tabiatı dikkate alındığında, askerî stratejik istihbarat, bilgi üstünlüğü, uluslar arası terörizm, organize suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı, barışı koruma harekâtları ve etnik ayaklanmalara karşı; inceleme, önceden keşif ve yeni operatif kavramların hayata geçirilmesi ihtiyacını ön plâna çıkaracaktır.

Bu anlamdaki askerî stratejik istihbaratın, kara, deniz, denizaltı, hava ve uzay sahasını kapsayan, "Tam Kapsamlı Hâkimiyet" prensibi doğrultusunda harekât ve idaresinin, aynı zamanda çok boyutlu erken uyarı/keşif/istihbarat sistemleri ile takviye edilmesini, bir başka ifade ile hasmın bütün kuvvetlerine karşı "bilgi üstünlüğü" prensibine göre inşa edilecektir. Bu önemli ayrıcalık, hedef tam ve kesin teması sağlamaktan öte, düşman mevzilerine baskı, dost kuvvetlere ise şiddetli muharebede hareket esnekliği temin edecektir. Bu doğrultuda askerî stratejik istihbarat alanında geliştirilecek aktif ve pasif tedbirler, düşman taarruzlarına karşı dağılma, önleme, ikaz önceliği tertiplenme ve savunma imkânı tanırken, hedefin yerini belirleme, mukabil entegre taarruz ile hava ve füze müşterek kuvvetlerinin imha edilerek, hava sahasının kesin kontrolü avantajını sağlayacaktır.

Askerî stratejik istihbarat kavramları, bu anlamda Enformasyon Savaşı'nın tüm tedbirlerini devreye sokarak, hasmın kuvvetlerini etkisiz ve işlemez hale getirecek "Siber Harbi" ve "Virüs Harbi" kavramlarının kullanılmasını sağlayacaktır. Bu tedbirleri devreye koyabildiği ölçüde, askerî stratejik istihbarat, hasmın tüm uçak, denizaltı, savaş gemisi, radar, tank ve toplarının elektronik donatımlarını işlemez hâle getirerek, "Kör-Sağır-Dilsiz" konuma sürüklenmesi ve neticede hedeflerinin "Açık ve Korunmasız" pozisyona sürüklenmesine neden olacaktır.

Görüldüğü üzere, kapsam ve boyutları itibarı ile ileri teknoloji ve uluslar arası sistemde meydana gelebilecek sürpriz gelişmeler dikkate alındığında, misyon ve vizyonunun daha geniş bir perspektifle ekonomiden ulaştırmaya, sağlıktan eğitim ve kültüre kadar uzanan bir eksen arz edeceği varsayılmaktadır. Ancak, son cümle olarak söylenebilecek odur ki, XXI. yüzyılda askerî stratejik istihbarat çok daha büyük zorluklarla karşılaşacaktır ve özgün olarak yetenekli insan gücü ve örgütlenme içerisinde ulusal planlarını sağlıklı temellere oturtabilen devletler, XXI. yüzyılın lider devletleri arasında yer almaya hak kazanabileceklerdir.

SONUÇ

Askerî stratejik istihbarat, yüksek teknoloji ve elektronik alanında yaşanan enformasyon devriminden şiddetli bir şekilde etkilenmektedir. Bu durum, yüksek teknolojiye sahip ileri ülkelerin kalkınmakta olan ülkeler arasındaki uçurumu gün geçtikçe derinleştirmektedir. Bu anlamda, modern teknolojiyi kullanmayan aktörler, kısaca ASİMETRİK SAVAŞ olarak da tanımlanan yeni kavramlar ile komuta kontrol alanındaki zafiyetlerini giderebilmek yolunda yoğun bir çaba içerisine girmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda meseleye, konumuz açısından yaklaşıldığında ortaya çıkan en önemli sonuç, devletlerin sahip oldukları tüm uçak, tank, top, savaş gemisi, denizaltı, uydu, füze ve füze savar sistemlerinde kendi ulusal yazılımlarını askerî stratejik istihbarat ve elektronik harp taktiklerine uygun olarak, geliştiremedikleri sürece, tek yanlı bağımlılık giderek artacaktır. Bu kısımla noktası, özellikle geleceğin savaşlarında beklenmedik kaos ve yenilgi ortamı ile komuta katının aniden çökertilmesi sorununu ön plâna çıkarabilecektir. Bir başka ifade ile, virüs savaşı ile hasmın elindeki silâhlardaki elektronik devreler, uyku durumundan aktif hale getirilmek sureti ile tüm ordunun işlemez ve hâle gelmesi, bir başka ifade ile silâh atmadan kör, sağır ve dilsiz hâle gelmesine yol açılacaktır. Bu bağlamda, günümüzde elektronik sistem ve yazılımların en basit nakil araçları, oyuncaklar ve otomobillerde dahi kullanıldığı gerçeği dikkate alındığında, meselenin önemi daha da ön plâna çıkacaktır. Ayrıca, elektronik sistemleri kullanmayan savunma sanayi ürünü ve silâh sistemi yok denecek kadar azdır ve ulusal sistemler ile üretilmesi, hedefe isabetin çarpan katsayısıdır.

Bu noktadan hareketle, uçakları bilgisayar sistemleri uçurmakta, füzeleri hedeflerine bilgisayarlar yönlendirebilmekte, atış kontrol radarları ve cruise sınıfı seyir füzeleri uçuş bilgilerini bilgisayar ortamından istifade ile tespit etmekte bir başka ifade ile, düşmana ait teşhis, tanıma ve tüm hedeflendirme işlemleri bilgisayar yazılımları tarafından organize edilmektedir.

.....
Askerî stratejik istihbarat,
yüksek teknoloji ve
elektronik alanında yaşanan
enformasyon devriminden
şiddetli bir şekilde
etkilenmektedir.

Örneğin, Falkland Savaşı esnasında, Arjantin hava kuvvetleri, İngiliz deniz kuvvetlerine ait Sheffield ve Atlantic Conveyor savaş gemilerini Fransız yapımı Super Ettendrad uçakları, yine aynı ülkenin Exocat-uçanbalık sınıfı füzeleri ile vurmuştur.

İngiltere Başbakanı Martgaret Thatcher devreye girerek, Fransa Devlet Başkanı Mitterand'dan Exocat füzelerinin kaynak kod yazılımları ve frekans bantlarını talep etmiştir. Füzelere ait data transferleri, İngiltere'nin Paris Askerî Ataşesi Hava Tuğgeneral John Parker tarafından Fransız savunma bakanlığı yetkililerine iletilmiştir. Ancak, bilgi paketi Exocetlerin homing radar frekanslarına ilâveten aynı zamanda Ronald, uçaksavar, Mirage ve Ettendrad uçaklarını da kapsamına alan geniş bir spektrum arz etmiştir. Bu noktada Arjantin envanterindeki toplam beş füzeden iki adedi hedefe isabet kaydetmiştir. Diğer füzeler ise, hedefe isabet edemeyerek, suya düşmüştür. Son isabet ise, kıyıda atılan Exocet bataryası ile sağlanmıştır. Fransa'dan sipariş edilen ilâve dokuz füzenin alınması veya Peru'nun sipariş ettiği füzeleri ülkesine transfere gayret eden Arjantin Askerî Ataşesi Albay Carlos Ponti ise, çabalarında başarısız kalmaktan kurtulamamıştır. Bu suretle, Falkland Savaşı'nı kaybetme riski ile karşı karşıya kalan İngiltere, askerî istihbaratın modern vizyonu ile sonucu arzu ettiği askerî ve siyasal ortama çekebilmeyi başarmıştır. Konu hakkındaki görüşlerini belirten Fransa Savunma Bakanlığı danışmanlarından François Heisbourg, Arjantin'in envanterinde 20 füze daha bulunması veya uçak gemilerinden birini vurmaya başarması hâlinde, savaşı kazanan taraf olmasının mümkün olabileceği tezini ileri sürmüştür.⁸⁵

Savaşın sonunda tarafların kayıplarına göz atıldığında, İngiltere'nin sekiz muharebe gemisi batırılmış, 11 muharebe gemisi hasara uğratılmış, 35 uçak düşürülmüştür. Arjantin cephesinde ise, 4 muharebe gemisi batırılmış, 5 muharebe gemisi ağır hasara uğratılmış, 68 uçak düşürülmüştür.⁸⁶

Sadece bu küçük örnek, askerî stratejik istihbaratın ne denli önemli ve anlaşılması güç uluslar arası ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu gerçeğini, doktrinal alt yapının ötesindeki sonuçları açısından okuyucunun muhakeme gücüne katkı açısından verilmiştir. Sanırım, gelecekte, askerî stratejik istihbarata yeterince önem veren aktörler, daha güvenli ve barıştan daha emin olarak kendi kamuoylarına karşı yükümlüklerini zamanında ve yerinde ifa etmenin haklı gururunu yaşayacaklardır. Buna mukabil, gaflet uykusunda olanlar ise çok ağır kayıplarla karşılaşmaktan kurtulamayacaklardır. Bu noktadan hareketle, gelecekteki parametrelerde aşağıda belirtilen hususlara dikkat etmenin önemli olduğu düşünülmektedir:

⁸⁵ *Time*, 9 Eylül 1996, www.aselsan.com.tr/DERGI/ocak97/tercume.

⁸⁶ Mesut Hakkı CAŞIN, "Uluslararası Politika Stratejilerinde Hava Gücünün Rolü", *Jeopolitik*, Sayı. 1, (Kış, 2002), s. 59.

- Teknolojik ve siyasal gelişmeler dikkatle irdelendiğinde, XXI. yüzyılın muharebe alanındaki en önemli kuvvet faktörlerinin başında muharebe istihbaratı geleceği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, C4I-Komuta-Kontrol-Bilgisayar-İstihbarat çevrimlerinin, muharebenin her an içerisinde ortaya koyduğu değişim boyutlarının, komuta katına aktarılması ve verilen emirlerin muharebe alanı birliklerine ulaştırılması temel esas olacaktır.⁸⁷
- Muharebe istihbarat faaliyeti "süreklilik" esasına dayandığı gibi, EW esasları, HUMINT-SIGINT-ELINT kombinasyonunun, bilgisayar destekli olarak, minimum hata ile tüm muharebe alanının "resminin" görüntülenmesi esasına dayanacaktır. Bu noktada geleceğin harbini "Enformasyon ve İstihbarat bilgi harbi" olarak tanımlayabilmek mümkün olabilecektir.⁸⁸
- Medyanın bir başka önemli kaynak olarak yer alacağı söz konusu taktik muharebe istihbaratında, hareket yeteneğinin yanı sıra, "Düşük Yoğunlukta Savaş" gibi, farklı muharebe türlerine adapte olabilecek esneklik kabiliyetinin de önem arz ettiği düşünülmektedir.
- Yeni doktrinal sistemler içerisinde ileri teknoloji ürünü, stratejik platformların önemli ölçülerde kullanılacağı, XXI. yüzyılda baskın taarruza imkan tanıyan "STEALTH" teknolojisine karşı, mukabil teşhis/tanımlama yeteneğine sahip radarların geliştirilebileceği ve bu projeler içerisinde, lazer teknolojisi ile mikro dalga teknolojilerinin kilit rol oynayacağı varsayılmaktadır.⁸⁹

⁸⁷ John F.STEWART: "Intelligence Strategy For the 21'st Century", *Military Review*, ss. 75-81.

⁸⁸ Richard RICCARDELLI: "The Information and Intelligence Revolution", *Military Review*, ss. 82-87.

⁸⁹ "Army Intelligence Melds New Doctrine, Technologies", *SIGNAL, International Journal*, ss. 39-42, (Aralık, 1995); Frank Gaffney; "Reforms Deform U.S. Intelligence", *Defense News*, Cilt. 2, s. 19, Nisan 14, 1996; Nancy Buchanan, "Mobile Communications: Mil Spec or High Tech?", (Kasım, 1995).